

RECENZIE

DECKER, Michael, J. *THE BYZANTINE ART OF WAR*. Yardley : Westholme Publishing, 2013, 267 s., anglický jazyk

Len nedávno vyšla publikácia Michaela J. Deckera so sľubným názvom *The Byzantine Art of War* (Byzantské umenie vedenia vojny). Autor v súčasnosti pôsobí ako profesor byzantských dejín a dejín ortodoxnej cirkvi na Juhokaliifornskej univerzite v Tampe. Hneď v úvode svoju knihu charakterizuje ako prácu „*napísanú pre nešpecializovaných čitateľov a študentov vojenskej histórie*“ (s. ix). Nejedná sa teda o prísne odbornú publikáciu, čomu zodpovedá aj zjednodušený poznámkový aparát umiestnený až za hlavnou textovou časťou knihy, ako aj selektívna bibliografia. Z hľadiska obsahového je text členený na osem hlavných kapitol, ktoré na seba voľne nadväzujú.

V prvej kapitole autor poskytuje stručný historický prehľad viac ako tisícročia trvania Byzantskej ríše, ktorý je logicky a v súlade so zaužívanou periodizáciou byzantských dejín rozdelený na tri obdobia (rané, stredné a neskoré). V rámci tohto prehľadu sa podľa očakávania sústreďuje na vojenský aspekt, resp. vedenie vojen v priebehu týchto období. Vo všeobecnosti možno skonštatovať, že tento prehľad je dobre štruktúrovaný a vyvážený, ale predsa len autor najmä v ranom období vypustil zo svojho opisu perzsko-byzantského merania síl na východnej hranici mnoho dôležitých udalostí, napríklad veľkú výpravu kráľa kráľov Chuzrava (Chosroa) I. (531-579), ktorý v roku 540 prenikol hlboko na byzantské územie a podarilo sa mu dokonca ovládnuť aj mesto Antiochiu. V tejto vojenskej výprave mnoho historikov vidí predobraz iného úspešného perzského ťaženia, ktoré sa odohralo o necelých sto rokov neskôr v rámci poslednej a najväčšej perzsko-byzantskej vojny za vlády cisára Herakleia. Počas tejto výpravy Peržania dobyli celý byzantský Blízky východ (s. 15). Takisto za prinajmenšom kontroverzné možno považovať tvrdenie autora, že cisár Basileios II. (976-1025) si svojím zameraním sa na dobytie Bulharskej ríše odcudzil mocné vojenské rodiny z Anatólie, ktoré navyše odstránil z väčšiny pozícií v armáde. Následkom toho vraj v súlade s autorovým názorom byzantská armáda v polovici 11. storočia stratila akcieschopnosť (lebo prišla o veliteľov, ako aj o ich osobné vojenské kontingenty), a to spôsobilo úpadok Byzantskej ríše v druhej polovici 11. storočia (s. 30). Naopak, veľmi podnetný sa zdá byť autorov predpoklad, že Alexios I. Komnénos (1081-1118) sa v roku 1081 rozhodol bojovať proti Normanom pri Dyrrachiu hlavne preto, že si potreboval upevniť svoju nepevnú pozíciu na cisárskom tróne získaním veľkého vojenského úspechu (s. 33).

Druhá kapitola s názvom *Leadership* (vedenie) obsahuje prehľad najúspešnejších byzantských vojenských veliteľov v priebehu dejín Byzancie, ako aj stručný popis kritérií, podľa ktorých boli títo muži vyberaní pre službu v armáde. Autor veľmi správne konštatuje, že základom úspechu byzantských obranných vojen boli práve prevažne schopní velitelia, ktorí dokázali byť tmelom pomerne pestrej armády, a udržali v nej disciplínu aj poriadok aj napriek mnohým neúspechom. Vykresľuje ich ako mužov opatrných, ktorí sa za každých okolností snažili uchrániť im zverené jednotky a nenechali sa strhnúť klamnými úspechmi. Dôležitosť schopných veliteľov podľa autora podčiarkuje aj spôsob vedenia vojen v predindustriálnych spoločnostiach, kde veľa záviselo od ich správania sa a konania počas vojen-

ských výprav, pretože to vo veľkej miere ovplyvňovalo morálku radových vojakov. Napríklad smrť veliteľa, alebo aspoň správy o nej (pravdivé aj nepravdivé) znamenali v drivej väčšine prípadov úplný rozpad morálky a porážku (s. 44). Aj v tejto kapitole je prehľad rozdelený na tri obdobia, a na konci je doplnený troma profilmi významných veliteľov, akými bol v ranom období vojvodca cisára Justiniána I. (527-565) Belisarios, v strednom období generál a neskôr aj cisár Ján I. Tzimiskes (969-976), a v neskorom období cisár Ján II. Komnénos (1118-1143). Najpodrobnejší z týchto profilov je Belisariov profil, pričom autor doň zahrnul aj opis bitky pri Dare roku 530. Podobným spôsobom sú do profilov Jána I. Tzimiska a Jána II. Komnéna začlenené popisy bitiek pri Dristre (971) a pri Sozopole (1120).

V tretej kapitole s názvom *Organization, Recruitment and Training* (organizácia, nábor a výcvik) autor podrobne analyzuje a popisuje veliteľskú štruktúru byzantskej armády, zdroje nových regrútov a ich vyplácanie v priebehu spomínaných troch období. Opäť možno pozorovať skutočnosť, že to najstaršie, t. j. neskorootantské obdobie je spracované najpodrobnejšie, a autor dokonca text v tejto pasáži dopĺňa o schematické zobrazenia hodnotného systému armády v priebehu 5. storočia.

Štvrtá kapitola *Equipment and Logistics* (výstroj a logistika) popisuje štruktúry v rámci Rímskej a neskôr Byzantskej ríše, ktoré boli zodpovedné za zásobovanie vojakov vybavením a potravinami. Výstroj je potom predstavená podrobnejšie, hlavne obranná (brnenia, helmy) a útočná (meče, kopije, ale aj dobová „artiléria“). Táto kapitola síce neposkytuje úplný popis spomínaných predmetov, ale poskytuje čitateľovi solidný základný prehľad v tejto oblasti. Ako zaujímavé a podnetné sa javí tvrdenie autora na konci tejto kapitoly, že trakčný trebuchet Byzantínci vyvinuli sami najneskôr v priebehu 11. storočia (s. 126, toto tvrdenie sa znovu objavuje aj neskôr na viacerých miestach v texte publikácie).

Na začiatku piatej kapitoly *Strategy and Tactics* (stratégia a taktika) autor veľmi trefne poznamenáva, že Byzantínci nevnímali stratégiu a taktiku ako dva oddelené pojmy, a skôr ich používali ako synonymá (s. 128). V prvej časti tejto kapitoly potom podľa dnešného chápania stratégie formuluje zásady, ktoré sa je možné vypožorovať vďaka analýze byzantských vojenských stretnutí v priebehu celého trvania Byzantskej ríše. Tento prístup je zo strany autora logický, keďže sami Byzantínci nikdy podobné zásady v takejto ucelenej podobe nesformulovali. V texte sa objavujú názvy podkapitol, z nich niektoré budú znieť čitateľovi familiárne, ako napríklad: ak si želáš mier, pripravuj vojnu, počas konfliktu hľadaj spojencov a zo svojich nepriateľov učíš spojencov, obrana do hĺbky, boj v malých konfliktoch, rozdeľuj a panuj, atď. Ďalšou oblasťou, o ktorej sa autor v krátkosti v tejto kapitole zmieňuje, je špionáž a prieskum, čo boli dve oblasti, v ktorých Byzantínci väčšinou vynikali nad všetkými svojimi protivníkmi. Druhú časť kapitoly autor zasväcuje vývoju taktiky a nakoniec ju uzatvára exkurzom venovaného obliehacím strojom a obliehaniam všeobecne. V tejto kapitole, podľa nášho názoru, absentuje krátky prehľad o byzantskej písomnej tradícii tzv. vojenských príručiek (označovaných súhrnne práve názvami *strategikon*, resp. *taktikon*). Táto tradícia sa začala už v rímskom období a pokračovala bez prerušenia až tesne za rok 1000. Autor jednotlivé príručky síce v texte svojej publikácie spomína a aj z nich cituje, ale tento minimalistický prístup neumožňuje menej informovanému čitateľovi získať o tejto téme lepši prehľad.

V šiestej kapitole *Enemies of Byzantium* (nepriatelia Byzancie) autor poskytuje stručný prehľad a charakteristiky najnebezpečnejších protivníkov Byzantskej ríše v priebehu jej trvania, pričom začína germánskymi národmi, Peržanmi, nomádskymi národmi a Arabmi, a pokračuje Bulharmi a Normanmi. Pri každom etniku autor najprv v krátkosti spomenie

jeho dejiny, ďalej organizačnú štruktúru, vojenské tradície a spôsoby boja a eventuálne aj byzantskú reakciu na ne, resp. zavedenie určitých opatrení, ktoré mali za účel vojenské výhody nových protivníkov eliminovať. Byzantínci sa vo väčšine prípadov dokázali pružne prispôbiť spôsobu boja svojich protivníkov, predovšetkým tým, že od nich prevzali časť ich vlastných vojenských tradícií a prispôbobi si ich svojim potrebám. Napríklad od Hunov prevzali jazdných lukostrelcov vyzbrojených aj kopijami, od Avarov zase strmeň, jazdecké plášte a nový typ poľných prístreškov (stany), od nomádov všeobecne taktiku predstieraného ústupu, atď.

Predposledná kapitola s názvom *The Byzantine Army at War* (Byzantská armáda v boji) ponúka čitateľovi stručný prehľad najdôležitejších vojenských ťažení v priebehu byzantských dejín. Autor začína veľmi vydareným opisom vojny proti Vandalom za vlády cisára Justiniána, ktorý je sprevádzaný aj schematickým zobrazením rozhodujúcej bitky tohto ťaženia, bitky Ad Decimum v roku 533. Opätovne možno skonštatovať, že tento opis je zo všetkých najpodrobnejší a najvydarenejší. Ďalej nasleduje popis východných ťažení cisára Nikefora II. Foku (963-969), bitky pri priesmyku Kleidion roku 1014 proti Bulharom, a bitky pri Zemuni roku 1167 proti uhorskému kráľovi (aj so schematickými zobrazeniami). V druhej časti kapitoly čitateľ nájde popisy niekoľkých obliehacích operácií, pričom prvou z nich je druhé arabské obliehanie Konštantínopola v rokoch 717-718. V tomto období sa Byzantínci len bránili, ale neskôr v priebehu 9. a 10. storočia prešli do protiútok, čo autor demonštruje na popise dobytia Kréty Nikeforom Fokom. Posledný príklad obliehacieho ťaženia predstavujú vojenské operácie Jána II. Komnéna v Kilíkii. V rámci tejto kapitoly je možné autorovi vyčítať občasnú schematickosť záverov, ktorá však pravdepodobne vyplýva z obmedzeného priestoru, na ktorom sa snažil všetky spomínané ťaženia opísať. V tejto kapitole sa ako v jedinej v publikácii vyskytuje niekoľko preklepov, resp. omylov, napr. v titule veliteľa cisárskej gardy – *domestikou*, namiesto *domestikos ton scholon* (s. 191) a v mene prvej manželky cisára Manuela I. Komnéna (1143-1180), ktorou bola Berta zo Sulzbachu, a nie Berta zo Salzburgu (!), pozri s. 199.

Posledná, ôsma kapitola, má rovnaký názov ako samotná publikácia a predstavuje akési zhnutie celého jej textu, ako aj zvýraznenie niektorých záverov. Autor v nej znovu zdôrazňuje silné aj slabé stránky byzantského vojenského umenia, zamýšľa sa nad tým, prečo Byzantská ríša nakoniec zanikla, a do akej miery sa byzantské vojenské umenie rozšírilo medzi susediace štáty. Odpoveď na túto otázku je dodnes veľmi ťažká a autor v krátkosti polemizuje so závermi iných bádateľov. Ako špecifický príklad preberania byzantského vojenského *know-how* autor uvádza Normanov z južnej Itálie. Ako nelogické odbočenie od témy pôsobí autorov návrat k typicky byzantským vynálezom, ako bol grécky (tekutý) oheň, granáty, ručné plameňomety, dobová „artiléria“ všeobecne a opätovne trakčný trebuchet, ktoré podľa nášho názoru mali byť spomenuté v rámci štvrtej kapitoly o výstroji a logistike. Na záver kapitoly sa autor vracia ku svojim myšlienkam o byzantskom vojenskom umení a konštatuje, že sa v mnohom podobajú „nepriamemu prístupu“ v rámci mnohopočetných malých, alebo asymetrických vojenských konfliktov, ktoré práve prebiehajú v našej prítomnosti (s. 231).

Z celkového hľadiska sa jedná o zaujímavú a prínosnú publikáciu, ktorej autor takmer bezo zvyšku splňa cieľ deklarovaný v jej úvode; t. j. poskytnúť obecný prehľad o byzantskom vojenstve aj menej informovaným a jazykovo horšie vybaveným čitateľom. Napomáha tomu prehľadná a logická štruktúra publikácie, ako aj pomerne jednotná hĺbka záberu. Na viacerých miestach sme skonštatovali, že autor preukázal najpodrobnejšiu znalosť raného byzantského obdobia, takže aj časti, ktoré sa ho týkajú, sú relatívne lepšie a podrobnejšie

spracované, ako tie, ktoré sa týkajú neskorších dvoch období. Text je plynulý a veľmi dobre sa číta bez toho, aby bol prehustený vedeckými výrazmi. Publikácia Michaela J. Deckera predstavuje výborný zdroj základných informácií, referenčný bod pre bližšie zoznámenie sa s byzantským vojenským umením, a podľa nášho názoru by nemala chýbať v knižnici každého milovníka vojenskej histórie.

Marek Meško

HORNE, John (ed.). *A COMPANION TO WORLD WAR I*. Malden – Oxford – Chichester : Wiley – Blackwell, 2012, 696 s. ISBN 978-1-119-96870-2.

John Horne je profesorom moderných európskych dejín na univerzite v Dubline a členom Výskumnej skupiny histórie Veľkej vojny vo francúzskom meste Péronne. Doteraz publikoval monografie a vydal zborníky *Labour at War: France and Britain 1914 – 1918* (ed., 1991), *State, Society and Mobilization in Europe during the First World War* (1997) a *German Atrocities, 1914: A History of Denial* (spolu s Alanom Kramerom, 2001). Túto knihu vydali aj v nemčine a vo francúzštine.

Recenzovaný zborník obsahuje 38 príspevkov rôznych autorov, ktoré editor John Horne rozdelil do častí: I. Počiatky, II. Vojenský konflikt, III. Podoby vojny, IV. Štáty, národy a ríše a V. Odkaz. Publikácia zhrňa najnovšie výsledky výskumu historikov zo západnej Európy o prvej svetovej vojne, tejto doteraz traumatizujúcej udalosti moderných svetových dejín, ktorej dôsledky siahajú až do našich dnešných dní. Medzi renomovanými zncami problematiky nachádzame, okrem iných, aj mená francúzskeho historika Stéphane Audoin-Rouzeaua, známeho aj slovenským špecialistom (svoj príspevok zamerail na boje), Dennisa Showaltera (vojna na Balkáne a na Východe), Giorgia Rochata (taliansky front) či Robina Priora a Trevora Wilsona (vojna na Západe 1917 – 1918).

V tomto rozsiahlom kolektívnom diele sa venuje pozornosť aj takým témam, na ktoré sa často v syntézach o prvej svetovej vojne zabúda alebo sa o nich autori zmieňujú len okrajovo: vojaci a civilni, zločiny proti ľudskosti, masakre a vojnové zločiny, vzťahy mužov a žien vo vojnovom období, vojenská medicína, veda a technológia, spisovatelia a intelektuáli vo vojne, výtvarné umenie o vojne, filmové umenie a vojna a ďalšie. Zborník logicky uzatvárať tri kapitoly o „dozvukoch vojny“ – povojnové mierové usporiadanie v rokoch 1919 – 1939 (Carole Fink), vojna po vojne – konflikty v rokoch 1919 – 1923 (Peter Gatrell) a pieta a pamäť 1919 – 1945 (Laurence Van Ypersele).

Slovenského čitateľa navyše zaujmú tie príspevky v zborníku, ktoré sa týkajú účasti našich vojakov na frontoch, resp. našich reálií – vojna v Haliči a na Balkáne (Dennis Showalter), Rakúsko-Uhorsko a „Juhoslávia“ (Mark Cornwall) alebo vojna po vojne (Peter Gatrell), kde je venovaná časť príspevku aj občianskej vojne v Rusku a bojom s Kunovými bolševikmi na Slovensku.

Po stránke vojenskej predstavovala slepá ulička zákopovej vojny a nákladné pokusy o jej prekonanie jadro konfliktu. Najchronickejšie sa to prejavilo na západnom fronte, vo Francúzsku a Belgicku, kde tri veľmoci – Veľká Británia, Francúzsko (spolu s ich koloniálnymi kontingentmi a tiež pri operácii v oblasti Dardanel) a Nemecko utrpeli najväčšie straty. To našlo svoju obdobu aj na rakúsko-uhorsko-talianskom fronte, na polostrove Gallipoli a v Macedónsku. Na východnom fronte komunikačné problémy a rozsiahle pláne uľahčova-

li prielomy, ktoré viedli k zajatiu protivníkových jednotiek v desaťtisícových množstvách, ale aj tam sa napokon zákopové línie stabilizovali a rozhodujúca bitka unikala tak ako aj na západe. Mobilnejšia vojna bola v Afrike a na Blízkom východe, ale ani tam to nevedlo k eliminácii Turecka a oslabeniu Ústredných mocností prienikom „zadnou bránou“.

V recenzii nemožno venovať väčšiu pozornosť všetkým príspevkom v zborníku, ale ako ukážku o charaktere a hodnote publikácie som si vybral dva príspevky z I. časti zborníka – *Počiatky*. Aké vlastne bolo to „predvojnové obdobie“, kladie si otázku profesor univerzity v Düsseldorfe Gerd Krumeich. Autor okrem dobre známych starších interpretácií, ktoré zdôrazňovali ako štartovací impulz prvej svetovej vojny v prvom rade prusko-francúzsky konflikt v rokoch 1870 – 1871 a francúzske snahu o revanš za neprimerané reparácie, uvádza aj ďalšie zaujímavé podrobnosti. Reparácie muselo Francúzsko vznikajúcemu Nemeckému cisárstvu zaplatiť, napriek tomu, že vojna sa viedla na francúzskom území. To bolo, na rozdiel od nemeckého teritória, aj zdevastované a Francúzi museli ešte navyše Nemcom odstúpiť aj Alsasko-Lotrinsko, oblasť významnú pre priemyselný rozvoj Francúzska. Ďalej to boli konflikty v Afrike, hoci tam išlo viac-menej o súperenie Veľkej Británie a Francúzska (marocké krízy) a celkové „imperialistické delírium“. Podľa Krumeicha určenie predvojnovkej doby je závislé tiež od pohľadu ovplyvneného národnými perspektívami (s. 3). Pre Nemecko sa príprava na vojnu mohla začať expanzívnou politikou cisára Viliama II. a jeho pokusom o etablovanie sa medzi svetové veľmoci (Weltpolitik), pre Francúzsko vojenskou alianciou s Ruskom v roku 1893 a tiež marockými krízami v rokoch 1905 a 1911 a pre Rusko snahou o odčinenie hanebnej porážky v rusko-japonskej vojne v rokoch 1904 – 1905 a následnej revolúcii v roku 1905. (Zabudlo sa tu celkom na Balkán a balkánske vojny – pozn. F. V.) Autor navrhuje rozdeliť predvojnovú epochu na dlhšie obdobie s dvoma fázami. Prvú fázu charakterizuje rastúce napätie, vyhrocovanie sa antagonizmu a polarizácia európskeho systému aliancií (Trojspolok versus Dohoda). Druhá fáza sa vyznačuje nervozitou vyplývajúcou z toho, čo sa chápalo ako nevyhnutnosť – blížiaci sa vojna, ktorá zmení podobu a smer svetového vývoja, vyrieši vnútorné problémy, otvorí nové trhy, prinesie rozšírenie územia a oslabí porazeného konkurenta. Z toho mu vyplýva záver, že k júlovej kríze v roku 1914 viedol celý komplex udalostí a rozhodnutí a prvá svetová vojna bola ich logickým a nevyhnutným výsledkom. Sarajevský atentát potom len odštartoval výbuch vyplývajúci z predchádzajúcich reťaziacich sa udalostí a rozhodnutí, ale aj mentálnych dispozícií tých, v rukách ktorých bolo vtedy právo a moc rozhodovať.

Krumeich pripomína aj menej známe pohľady nemeckých a francúzskych stratégov z predvojnového obdobia a vysvetľuje aj to, čo je z dnešného pohľadu takmer nepochopiteľné: ako je možné že si vtedajší politici a aj vojenský odborníci predstavovali, že vojna bude rýchla a krátka? Treba zdôrazniť, že taký názor nemali len Nemci, čo je všeobecne známe (Blitzkrieg!), ale aj Francúzi. Generál Foch a aj generál Joffre sa pred vojnou tiež domnievali, že vojna musí byť rýchla a krátka a musí v nej padnúť rýchle rozhodnutie. Odôvodňovali to masovosťou armád a ťažkosťami so zásobovaním, ktoré by pri dlhšie trvajúcom konflikte viedli k rozvráteniu ekonomiky. Zároveň s týmto názorom sa udomácňoval aj iný nebezpečný omyl – doktrína, že len ofenzíva povedie k pozitívnym výsledkom. Tieto názory spoločne neskôr zapríčinili masové jatky na frontoch Veľkej vojny. Celkom sa zabudlo na to, na čo upozornil Helmuth von Moltke starší v Reichstagu už v roku 1899. Podľa neho, ak vojna vypukne, jej dĺžku a koniec nemožno predpovedať, pretože veľmoci sú vyzbrojené ako nikdy predtým. Ani jedna z nich nemôže byť v jednej alebo dvoch kampaniach oslabená tak, že by sa cítila porazená. Preto to môže byť sedemročná vojna, môže

to byť vojna tridsaťročná... a beda tomu, kto ju začne a kto hodí rozbušku do suda s prachom! Žiaľ, na Moltkeho varovanie zabudol nielen jeho synovec, náčelník nemeckého generálneho štábu Helmuth von Moltke mladší, ale aj nemeckí politici, a predstavitelia ďalších štátov. Podľa Krumeicha to vyplývalo aj z obavy Nemecka, že ho ostatné veľmoci – Francúzsko, Rusko a Veľká Británia „obkľúčujú“ a pritom ono naliehavo potrebuje ďalšie územia jednak kvôli rýchlo rastúcej nemeckej populácii a jednak aj ako odbytišťa pre stále rýchlejšie sa rozvíjajúci nemecký priemysel a jeho produkciu (ss. 5-11). Nemecký kancelár Bernhard von Bülow už v roku 1905 varoval, že táto „politika obkľúčovania“ Nemecka bude mať poľutovaniahodné následky pre mier v Európe. Z toho jasne vyplýva, že Nemecko bolo odhodlané tomu zabrániť – aj za cenu vojny.

John F. V. Keiger si vo svojom príspevku kladie otázku, prečo treba študovať príčiny vojny a pokúša sa na ňu aj odpovedať, pričom upozorňuje na to, že aj najvýznamnejší historici po dlhých rokoch štúdia sa o nej vyslovujú ako o „nepochopiteľnej“ a „záhadnej“. George Kennan sa už v roku 1979 vyslovil o prvej svetovej vojne ako o kľúčovej udalosti pre ďalší vývoj sveta v 20. storočí a niektorí nemeckí historici ju označujú tiež za „Urkatastrophe“ (praktastrofú), z ktorej vyplynuli všetky ďalšie katastrofy a biedy minulého storočia: komunizmus, fašizmus, holokaust, gulagy a ďalšia svetová vojna.¹ Z toho vyplýva, že sa treba túto udalosť pokúsiť vysvetliť – je to povinnosť historikov voči ľudstvu. Nepochybne stojí za úvahu, prečo je anglosaská historiografia tvrdšia voči Francúzsku a miernejšia voči Nemecku pokiaľ ide o ich úlohu v prvej svetovej vojne. Podľa autora to vyplýva z toho, že ako USA, tak aj Veľká Británia si priali návrat Nemecka do medzinárodného politického aj obchodného systému. Ďalšie udalosti, ako bola porážka Francúzska v roku 1940 a kolaborácia časti Francúzov s Nemcami, alebo antianglosaská zahraničná politika De Gaulla podporili tiež negatívne vnímanie Francúzska, čo sa odráža v mnohých prácach o jeho úlohe pri rozpútaní prvej svetovej vojny (s. 20). Keigler rozoberá dva prístupy k riešeniu problému vzniku vojny – štrukturalistický (ekonomické, sociálne, politické a mocenské faktory) a individualistický (rozhodovanie jednotlivcov). Príčiny, ktoré uvádzali na vysvetlenie vtedajšej politiky, chápu mnohí historici ako neprimerané alebo nedostatočné a usilujú sa preniknúť hlbšie a veci zovšeobecniť, aby vysvetlili príčiny katastrofy. Podľa Luigiho Albertiniho, významného talianskeho znalca problematiky prvej svetovej vojny, existovala disproporcija medzi intelektuálnymi a morálnymi vlohami tých, v rukách ktorých bolo rozhodovanie v lete 1914, a medzi zložitou problémovou situáciou, ktorým museli čeliť, medzi ich skutkami a ich výsledkami. Viacero faktorov viedlo k tomu, že obidva tábory – ako Dohoda tak aj Nemecko a Rakúsko-Uhorsko mohli vyhlasovať, že vedú spravodlivú vojnu, vojnu za vyššie hodnoty, než sú tie, ktoré vyznáva protivník, a v ktorej ide o bytie a nebytie nie jednotlivcov, ale celého štátu alebo národa.

Dlhú históriu majú aj pokusy vysvetliť vznik vojny systémovými príčinami zameranými na príčinnú súvislosť. Časť vedcov poukazuje na koniec „koncertu veľmocí“ v ponapoleonskej ére, keď pravidelne, hoci neformálne, riešili medzinárodné problémy a prispôbovali ich medzinárodnému systému. Pred rokom 1914, naopak, možno systém medzinárodných vzťahov, povedané slovami G. Lowesa Dickinsona, charakterizovať ako „medzinárodnú anarchiu“ (s. 24). Systém starej rovnováhy síl sa začal rozkladať po roku 1890

¹ Kennan to vyjadril slovami „the great seminal catastrophe of this century“. KENNAN, George, F. *The Decline of Bismarck's European Order. Franco-Russian Relations, 1875 – 1890*. Princeton 1979, s. 3.

rýchlym vzostupom Nemecka. Pokiaľ ide o spôsob, ako historici píšú o súčasnosti, keď premýšľajú o minulosti, modely o príčinách vojny často odzrkadľujú súčasné medzinárodné vzťahy, poznamenáva veľmi výstižne Keiger. Dnes to vidieť na mnohých nových pokusoch nemeckých, ale aj anglosaských historikov hádzať všetku vinu za rozpútanie prvej svetovej vojny znovu len na Rusko, bez zohľadnenia nemeckých alebo aj francúzskych zámerov. Akoby sme čítali dobovú tlač a oficiálne správy o domnelých srbských útokoch na Rakúsko-Uhorsko ešte pred 28. júlom 1914, alebo o bombardovaní Norimbergu francúzskym letectvom, či o narušeníach nemecko-ruských hraníc vo Východnom Prusku kozáckymi jazdeckými hliadkami.

Ferdinand Vrábek

ZLATÁ KNIHA SLOVENSKA – JUBILEJNÝ SBORNÍK

Úvodom možno uviesť, že *Zlaté knihy Slovenska* vychádzali už v minulosti. Prvá bola vydaná v roku 1929, a to pod názvom *Zlatá kniha Slovenska – Jubilejný sborník*, ktorý zostavil a vydal Miloš Kolesár. Bratislava 1929. V Zlatej knihe Slovenska sa uvádza, že: „*Knihu túto venuje z príležitosti desiateho výročia oslobodeného Slovenska svojmu prvému prezidentovi a tvorcovi Československej republiky Dr. T. G. Masarykovi a veľkej pamiatke slovenského bohatiera prvého čs. ministra vojny generála Dr. Milana Rastislava Štefánika. Vďačné Slovensko.*“

Úvodné slovo napísal Miloš Kolesár. Po ňom knihu uvádza Tido J. Gašpar. Taktiež Ján Vojtaššák, spišský biskup, pod názvom: *Žijeme v nádejách*. Posledný príhovor, ktorý obsahoval stručnú charakteristiku Zlatej knihy Slovenska, napísal Emo Bohúň. A na konci knihy napísal Doslov Miloš Kolesár. *Zlatá kniha Slovenska*, prvé vydanie obsahovala z hľadiska štruktúry okrem úvodných statí vlastne 13 častí, resp. kapitol. Prvá časť: *Prevrat: Manifesty, zákony, dokumenty*. Druhá časť: *Slovenskou krajinou*. Tretia časť: *Samospráva Slovenska*. Štvrtá časť: *Kultúra, umenie, literatúra*. Piata časť: *Cirkevnictvo na Slovensku*. Šiesta časť: *Sociálny a spolkový život*. Siedma časť: *Telesná výchova, šport*. Ôsma časť: *Študenstvo*. Deviata časť: *Národnohospodárstvo*. Desiata časť: *Kúpele a medzinárodný ruch*. Jedenásta časť: *Rôzne*. Dvanásta časť: *Slováci v zahraničí*. Trinásta časť: *Príloha národohospodárskej state*.

V roku 1930 nákladom Živnostenského vydavateľstva a nakladateľstva DR. S. v Bratislave vyšlo II. vydanie: *Zlatá kniha Slovenska. Jubilejný sborník*, zostavil Miloš Kolesár. Predmluvu k druhému vydaniu Zlatej knihy Slovenska napísal T. J. Gašpar. Autor predhovoru vlastne v „predmluve k druhému vydaniu Zlatej knihy Slovenska“ upozorňuje na významnú skutočnosť, že prvé vydanie bolo rozobrané, čo bolo „dôkazom úspechu knihy“. Pritom citovaný autor taktiež poukazuje, že „prvé decénium, ktoré knihe dalo jej celkový a jubilejný ráz, nemenilo vydavateľstvo okrem malých, nepatrných opráv týmto druhým vydaním na jej pôvodnom znení ničoho“. Teda môžeme jednoznačne konštatovať, že ide o druhé, v podstate nezmenené vydanie, a to čo do obsahu, ako i rozsahu.

Nadväzujúc na uvedené skutočnosti môžeme ďalej konštatovať, že v roku 1991 bola vydaná *Zlatá kniha Slovenska*, ktorá obsahovala predslov autora Vladimíra Ferka, za týmto textom nasledovala obrazová časť, t. j. fotografie rôznych artefaktov z archeologických výkopávok, napr. keltský nánožný krúžok, strieborné mince, šperky, náušnice, náhrdelníky, rukoväť meča, Hrad Devín, Nitriansky hrad, Trenčiansky hrad, Beckovský hrad, Bojnický

zámok, Kaštieľ v Topoľčiankach, Červený Kameň (pôvodne kráľovský hrad), Kaštieľ v Bytči, Kaštieľ v Antole, Oravský hrad, zrúcaniny hradu Strečno, Zvolenský zámok, Krásna hôrka hrad, Mestský hrad Kežmarok, zrúcaniny Spišského hradu, Bratislavský hrad, slovenské jaskyne (v podstate všetky), Bratislava, hlavné mesto SR, sídlo NR SR, vlády SR, rôznych štátnych inštitúcií, ako i ďalšie významné miesta SR. Okrem uvedených fotografií sú tam zaradené i ďalšie fotografie zobrazujúce významné vrchy (napr. Kriváň atď.), pomníky a pamätníky, významné mestá, budovy, paláce, cintoríny, ale i iné miesta významné pre slovenský národ a Slovensko vôbec. Dovedna toto vydanie Zlatej knihy Slovenska obsahuje 188 fotografií. Pod každou fotografiou je uvedený text slovenský, anglický, francúzsky, nemecký, ruský, španielsky a taliansky. Kniha bola vydaná v náklade 30-tisíc ks. Vydala ju akciová spoločnosť Arttep, Stupava, 1991, 240 s. ISBN 80-85359-00-6.

V predchádzajúcom texte sme uviedli Zlaté knihy Slovenska, ktoré boli vydané v roku 1929, 1930 a 1991. Po týchto vydaniach bola vydaná *Zlatá kniha Matice slovenskej* v roku 2008. Autori: Michal Eliáš – Štefan Haviar. Martin. Vydala Matica slovenská v spolupráci s Neografiou, a. s. 2008, 104 s. Z hľadiska štruktúry sa predmetná kniha skladá: z úvodu (Jozef Markuš), s. 7, kapitoly: I. *Pomník minulosti – základ budúcnosti* (s. 9), II. *Vzkriesenie víta vzkriesený národ* (s. 33), III. *V zovretí zákonov – po roku 1954* (s. 53), IV. *Na nových cestách* (s. 77). *Na konci knihy je zoznam predsedov a správcov Matice slovenskej* (s. 102), *Doslov* (s. 103) a *Výber z literatúry o Matici slovenskej* (s. 104). Obsah knihy tvoria autorské texty a obrazová časť, ktorá korešponduje s autorským textom. Pri niektorom autorskom texte sú i tzv. marginálie, ktoré dotvárajú z hľadiska obsahu jeho autorský text.

Po stručnom úvode o vydávaní Zlatých kníh na Slovensku sa autor vlastne dostáva k podstate veci – k napísaniu recenzie či eseje, respektíve príspevku na aktuálnu *Zlatú knihu Slovenska*, ktorú vydala Matica slovenská, Martin 2014, 165 s. Vydanie knihy pripravil Drahoslav Machala. Odborná spolupráca: prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc. Hneď na prvej strane autor uvádza, že: *Zlatá kniha vychádza k 1150. výročiu príchodu svätých Konštantína Cyrila a Metoda na územie Slovenska roku 863 po Kristovi, k 900. výročiu vzniku zoborských listín (1111 a 1113), k 170. výročiu uzákonenia spisovnej slovenčiny roku 1843, k 150. výročiu založenia Matice slovenskej roku 1863 a k 20. výročiu vzniku nezávislej Slovenskej republiky 1. 1. 1993.*

Z hľadiska štruktúry a systému je usporiadanie textu a dokumentov nasledujúce: *Predslov predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča* (s. 7). Druhý predslov alebo úvod: *Zlatá kniha nového sebavedomia Slovenska, napísal: Drahoslav Machala* (s. 9). Za týmito autorskými textami nasledujú kapitoly: a to: I. *Najstaršie správy o území Slovenska od antických autorov* (s. 11-18). II. *Starí Slováci (od 5. do 10. storočia)*, (s. 19-42). III. *Prvé storočie Slovákov v Uhorskom kráľovstve* (s. 43-72). IV. *Slováci na ceste k modernému národu* (s. 73-104). V. *Slovensko v medzivojnovom Česko-Slovensku* (s. 105-124). VI. *Prvá Slovenská republika 1939–1945* (s. 125-140). VII. *Slovensko v Česko-Slovensku 1945 – 1992* (s. 141-160). VIII. *Slovenská republika 1993* (s. 161-163). V rámci uvedených jednotlivých kapitol či častí existujú autori textov alebo dokumentov a mená osobností ako intimáta, ktoré v skutočnosti vysvetľujú text dokumentov.

V predslove Marián Tkáč, predseda Matice slovenskej, okrem iného, napísal: „*Začiatok našich dejín siaha do hlbokéj minulosti – pred misiu zo Solúna i pred prvé písomné záznamy o našom území a o našich predkoch. Táto kniha však nie je o dohadoch. Je o zachovaných textoch od najstarších čias až po známe udalosti, ktoré kliesnili cestu našim dejinám. Je tu Zlatá kniha Slovenska, ktorá čerpá z prameňov ukrytých v mnohých vzácnych starých kni-*

hách. Nad zlato je už iba soľ. Nech je teda táto kniha tou prepotrebnou soľou, ktorá v nás utvrdí vedomie o našej minulosti, povzbudí nás k vlasteneckému prežívaniu prítomnosti a pomôže nám porozumieť našej budúcnosti.“ (s. 7).

V druhom predslove, resp. úvode Drahoslav Machala, spisovateľ, okrem iného, napísal: „*Nová, dvadsaťročná Slovenská republika si potrebuje aj v 21. storočí vystrieť a narovnať chrbát a systematicky budovať vlastné sebavedomie. Budovanie štátu aj pestovanie národného sebavedomia je dlhodobý proces, počas ktorého sa občania dobrovoľne a z vlastného záujmu podujímajú na to, aby sa dozvedeli rozhodujúce fakty o vlastnej histórii a dôležitú súvislosť, osobitne o udalostiach, ktoré tvoria oporné stĺpy slovenských dejín.*“ Ďalej Drahoslav Machala poukázal na skutočnosť, že: „*Pociťujeme potrebu poznať konanie a skutky slovenských osobností, lebo mnohé z nich sú také silné, že sa nimi chceme inšpirovať, napodobňovať a nasledovať ich aj dnes. Takto sa buduje historické vedomie národa, ochota vidieť sa v dejinách Európy tak, aby sme vedeli rozlíšiť dobré od zlého. Aby sme si zároveň pestovali takú mieru kritickosti ku skutkom vlastného národa, ktorá sa v každej dobe preukáže ako produktívna.*“ Na záver predslovu Drahoslav Machala zdôraznil odporúčanie: „*Čítajte toto dielo s láskou a so záujmom, aby ste boli dobre pripravení Slovensku pomôcť každý deň a v ktorejkoľvek hodine. Je to dar k 20. výročiu vzniku Slovenskej republiky. Naša milovaná vlasť – Slovensko – vlastencov potrebuje, lebo oni sú maltou slovenských dejín, ktorá drží pohromade stavbu národnej katedrály a dokáže vzdorovať víchrom i búrkam času.*“ (s. 9).

V súvislosti s vydaním *Zlatej knihy Slovenska* z príležitosti 20. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 2013, v Slovenských národných novinách (č. 38 -39) okrem iného v rozhovore s redaktorom Dušanom D. Kerným prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., odborný poradca pri vydaní knihy, povedal, že: „*...podľa vydavateľa bolo potrebné poskytnúť verejnosti takrečeno ľudovú knihu. Teda nezľaviť nič z už dosiahnutej úrovne vedecky potvrdených faktov, ale dať niečo čo poskytne stručnejší prehľad, keďže kniha namiesto niekoľko tisíc strán dokumentov o identite a štátnosti, kniha má 150 strán, tento cieľ sa zrejme dosiahol.*“ (Slovenské národné noviny č. 38-39/2014, s.1).

Nadväzujúc na uvedené skutočnosti, ktoré predznamenal a predpokladali vydanie *Zlatej knihy Slovenska* v roku 2014, prikráčim k stručnému hodnoteniu najmä podstatných vybraných dokumentov. Začnem IV. časťou: *Slováci na ceste k modernému národu*, a taktiež následnými časťami, ktoré poukazujú a hodnotia formovanie *slovenskej štátnosti* v *Česko-Slovensku* a *vyúsťujú k vzniku samostatnej Slovenskej republiky 1. januára 1993*.

Zlatá kniha Slovenska obsahuje nasledovné vybrané dokumenty, ktoré podľa poradia, ako sú uvedené, v stručnosti zhodnotíme.

– **Uzákonenie spisovnej slovenčiny (Hlboké 11. – 16. júla 1848).** V súvislosti s touto problematikou autor knihy D. Machala uvádza, že: „Prvá kodifikácia spisovnej slovenčiny Antonom Bernolákom sa obmedzila na katolícku inteligenciu a neujala sa vo všetkých vrstvách slovenskej spoločnosti ako celonárodný spisovný jazyk. Štúrovi v nových politických a spoločenských pomeroch v 40. rokoch 19. storočia, v úsilí zapojiť do národného hnutia najširšie vrstvy slovenského ľudu, pristúpili k novej kodifikácii spisovnej slovenčiny. O jej uzákonení nebol spísaný nijaký dokument. O tomto akte sa zachovali len neskoršie zmienky. O kodifikácii spisovnej slovenčiny na stredoslovenskom jazykovom základe sa prvýkrát rozhodlo v úzkom kruhu Ľudovíta Štúra na schôdzi v Slovenskom ústave na evanjelickom lýceu v Bratislave. Samo Bohdan Hroboň si na základe priamej informácie účastníka tejto historickej schôdzky Jána Gábera (Lovinského) zaznamenal na liste od Ľudovíta Štúra toto: „Deň skriesenja slovenčini, streda 14. unor 1843, medzi 3 a 5 popoludní. Ľ. Štúr,

J. Rimavski, Samo Vozár, Janko Kalinčiak, Janko Lovinskí, ku koncu Samko Štúr.“ O definitívnom uzákonení spisovnej slovenčiny (Štúrova kodifikácia) sa rozhodlo na schôdzi L. Štúra, M. M. Hodžu a J. M. Hurbana na Hurbanovej ev. fare v Hlbokom (okr. Senica) 11. – 16. júla 1843.“ (s. 88 – 89).

– **Žiadosti slovenského národa (Liptovský Svätý Mikuláš 10. mája 1848).** Autor J. Chovanec tento predmetný dokument v stručnosti charakterizuje takto: „Žiadosti slovenského národa pred Jeho c. k. Jasnosť, pred krajinský uhorský snem, pred Jeho Výsosť uhorského palatína, kráľovského námestníka, pred uhorské ministerstvo a pred všetkých priateľov človečenstva a národností z 10. mája 1848, zostavené v Liptovskom Svätom Mikuláši, zhŕňajú národný, kultúrny a sociálny politický program do štrnástich bodov. V nich sa Slováci vyhlasujú za samobytný národ s vôľou žiť vlastným národným životom v Uhorsku ako svojej vlasti rovnoprávných národov, zastúpených na spoločnom krajinskom sneme. Požadujú aj zriadenie národného snemu Slovenska, ktorého etnické hranice treba vytýčiť. Požaduje sa imperatívny mandát poslancov, používanie slovenčiny ako úradného jazyka v slovenských župách a obciach, zriadenie národných škôl všetkých stupňov, používanie národnej zástavy a ustanovenie slovenského velenia. Ďalej sa požaduje zavedenie všeobecného a rovného volebného práva s tajným hlasovaním, sloboda tlače a zhromažďovania, zrušenie poddanských povinností, vrátenie všetkých pozemkov, lesov a pasienkov, ktoré im zemepáni zabrali, a pririeknutie menších regálnych práv.“

– **Memorandum národa slovenského v Turčianskom Svätom Martine 7. júna 1861.** Tento významný dokument charakterizuje J. Chovanec nasledovne: „Memorandum národa slovenského k Vysokému snemu krajiny uhorskej, obsahujúce žiadosti národa slovenského cieľom spravodlivého prevedenia a zákonom krajinským zabezpečenia rovnoprávnosti národnej v Uhrách prijali v Turčianskom Svätom Martine dňa 7. 6. 1861. Kladie sa v ňom dôraz na zrovnoprávnenie slovenského národa s maďarským národom a uznanie slovenskej reči na území Slovenska ako úradnej reči a na vytýčenie územia Slovenska, čím sa nemá narušiť celistvosť Uhorska a používanie maďarčiny ako diplomatického jazyka. Ďalej sa požaduje zrušenie všetkých dovtedajších zákonov, ktoré neuznávajú národnú rovnoprávnosť, vydávanie zákonov v úradnom preklade po slovensky, prevzatie úradov, súdov a školstva na území Slovenska do slovenských rúk, zriadenie právnickej akadémie na Slovensku a katedra slovenskej reči a literatúry na peštianskej univerzite, a to zo štátnych prostriedkov, slobodné zakladanie slovenských literárnych, osvetových a iných ustanovizní a organizácií, slobodné používanie materinského jazyka v občianskom živote a v školách a napokon pri prípadnej reorganizácii hornej snemovne primerané zastúpenie Slovákov v nej.“

– **Založenie Matice slovenskej** – „Maticu slovenskú založili v Turčianskom Svätom Martine 4. augusta 1863. Poslaním tohto národného spolku bol vznešený slogan, ktorý obsažne vyjadruje aj dnes všetok jeho zmysel: „*Slovenská Matica je jednota milovníkov národa a života slovenského a jej cieľ: v členoch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať*...“ Na čelo Matice zvolili dve mravné autority: za predsedu katolíckeho biskupa Štefana Moyzesa a za prvého podpredsedu evanjelického superintendanta (biskupa) Karola Kuzmányho. Za druhého podpredsedu turčianskeho archidiakona Jána Országha. Tajomníkmi Matice slovenskej sa stali Pavol Mudroň a Michal Chrástek. Historickú udalosť opísal s veľkou empatiou slovenský literát a historik Július Botto v diele Dejiny Matice slovenskej (1863 – 1875), z ktorého sme aj citovali.“ (D. Machala, s. 96).

– **Cleveladská dohoda.** Dohoda, označovaná aj program, bola uzavretá v Clevelande 22. a 23. októbra 1915 medzi Slovenskou ligou v Amerike a Českým národným združením

v Amerike. Dohoda vytýčila program samostatnosti českých krajín a Slovenska. Spojenie českého a slovenského národa sa malo uskutočniť formou federatívneho zväzku dvoch štátov s úplnou autonómiou Slovenska. Autonómia znamenala zriadenie vlastného snemu, vlastnú štátnu správu, úplnú kultúrnu slobodu, teda i vlastnú finančnú a politickú správu so štátnym jazykom slovenským. Budúci štát mal byť demokratický, so všeobecným a priamym volebným právom s tajným hlasovaním. (J. Chovanec).

– **Pittsburská dohoda.** Dohoda bola uzavretá v Pittsburgu dňa 30. mája 1918 medzi predstaviteľmi slovenských a českých organizácií v USA Slovenskej ligy, Českého národného združenia a Zväzu českých katolíkov o vytvorení samostatného spoločného štátu Čechov a Slovákov s prvkami autonómie pre Slovensko a o slovenčine ako úradnom jazyku. Dohoda z Pittsburgu sa vyhýba termínom slovenský národ a český národ a hovorí len o Čechoch a Slovákoch. Vytvorila tak možnosti budúcej formulácie jednotlivých dokumentov z odboja v zmysle čechoslovakizmu, ktorého bol Masaryk zástancom. V Pittsburskej dohode sa už nevynára potreba vytvoriť federatívne zväzky v budúcom česko-slovenskom štáte, ale dôraz sa kladie na politické postavenie Slovenska v podobe autonómie. (J. Chovanec).

– **Martinská deklarácia.** Môžeme ju veľmi stručne charakterizovať ako dokument, ktorým sa SNR prihlásila k vzniku Československej republiky. Ide vlastne o vyhlásenie zástupcov slovenských politických strán organizovaných v Slovenskej národnej rade na základe sebaurčovacieho práva národov k účasti slovenskej vetvy k boju, ktorý viedol český národ, a tým prihlásenia sa ako vetva jednotného československého národa k česko-slovenskému štátu, známa tiež ako Martinská deklarácia, prijatá 30. októbra 1918 v Turčianskom Svätom Martine. (J. Chovanec).

– **Nariadenie ministra Vavra Šrobára o oživotvorení Matice slovenskej (Žilina 1. januára 1919).** Proces oživotvorenia Matice slovenskej sa oficiálne skončil zvolaním obnovujúceho valného zhromaždenia 5. augusta 1919. Symbolicky sa však začal už 1. januára 1919 slávnostným zhromaždením pred matičnou budovou v Turčianskom Svätom Martine za účasti ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a vydaním jeho dvoch nariadení z toho istého dňa o zrušení zákazu Matice slovenskej, o jej obnovení a o dare vlády ČSR pre obnovenú Maticu. Tento krok mal byť pre martinské centrum aj istou náplasťou za jeho odstavenie z vedenia slovenskej politiky a za pripravované zrušenie ústrednej martinkej SNR. (D. Machala, s. 108).

– **Ústava Československej republiky z roku 1920.** Ide o ústavnú listinu s uvádzajúcim zákonom č. 121/1920 Zb. z a n., v ktorej sa v úvode, ale i v celom jej obsahu uplatňovala fikcia jednotného československého národa. Takáto úprava spolužitia Čechov a Slovákov v jednom štáte stavala slovenský národ a priori i fakticky do nerovnoprávneho postavenia a neumožňovala mu sebarealizáciu vyplývajúcu z prirodzeného práva národov na sebaurčenie. Ústava v jednotlivých ustanoveniach upravuje štátne zriadenie, kreáciu a kompetencie štátnych orgánov, práva, slobody a povinnosti občanov a v uvádzacom zákone ústavný súd. (J. Chovanec)

– **Trianonská mierová zmluva (Trianon 4. júna 1920).** Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými (Spojené štáty americké, Ríša Britská, Franciá, Itália a Japonsko) a združenými a Maďarskom. Spojené mocnosti boli víťazné a k nim sa radilo i Česko-Slovensko, a Maďarsko patrilo k porazeným štátom. Mierová zmluva bola podpísaná s Maďarskom v Trianone až rok po ukončení rokovania mierovej konferencie. Maďarsko, najmä jeho súčasná politická a štátna reprezentácia sa dodnes nezmierila s Trianonom – Trianonskou zmluvou, ktorá sa dotýkala otázok hraníc slovensko-maďarských, resp. hraníc

česko-slovensko-maďarských po zániku Rakúska-Uhorska. Jeho príslušníci stále snívajú o tzv. „Veľkom Maďarsku“ a usilujú sa o zriadenie územnej autonómie pre maďarskú národnostnú menšinu v SR, ale tiež i v susedných štátoch s Maďarskom, kde žije maďarská národnostná menšina. Dôkazom toho je i skutočnosť, že Základný zákon Maďarska z 25. apríla 2011, t. j. Ústava, zakotvila možnosť získať maďarské štátne občianstvo pre maďarské národnostné menšiny žijúce mimo Maďarska, ako i volebné právo do parlamentu Maďarska. Na tieto skutočnosti reagovala Slovenská republika odmietnutím dvojitého štátneho občianstva a volebného práva do parlamentu Maďarska, pretože tieto nie sú v súlade s medzinárodným právom a nesplňajú európske štandardy. Dôkazom toho je i *Vyhlásenie Národnej rady Slovenskej republiky k prijatiu Základného zákona Maďarska*. V súčasnosti politickí a štátni reprezentanti Maďarska vyjadrujú nespokojnosť s Trianonskou zmluvou a žiadajú jej revíziu. Taktiež hlásajú „jednotný maďarský národ“ a zjednotenie všetkých Maďarov žijúcich v Karpatskej kotline, ako i potrebu vytvárania územnej autonómie v susedných štátoch vrátane Slovenskej republiky, kde žije maďarská národnostná menšina, a to i napriek tomu, že Maďarsko a Slovenská republika sú členmi Európskej únie a NATO a taktiež Vyšehradskej štvorky. Okrem toho nerešpektujú existenciu platnej medzinárodnej zmluvy uzavretej medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom (Parížska mierová zmluva z r. 1947) a taktiež medzinárodnej zmluvy uzavretej medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci. V tejto súvislosti sa žiada zdôrazniť, že i Konferencia o bezpečnosti v Európe (KEBS), konaná v roku 1975, jednoznačne potvrdila platnosť a nedotknuteľnosť štátnych hraníc v Európe, tak ako ich určila Trianonská zmluva a tiež Parížska mierová zmluva z roku 1947. Tieto i súčasné platné štátne hranice v Európe potvrdila i Európska únia. S touto reálnou skutočnosťou sa nevie zmieriť Maďarsko, a najmä teraz jeho politická štátna reprezentácia. (J. Chovanec)

Opätovne ako v predchádzajúcej časti nášho príspevku musím upozorniť na skutočnosť, že vzhľadom na malý priestor na jeho umiestnenie v našom časopise považujem za potrebné z rozsiahleho obsahu Zlatej knihy Slovenska podľa poradia uviesť len názvy niektorých dokumentov, ktoré smerovali k dôstojnému štátoprávnemu postaveniu Slovenska v Česko-Slovensku, a tie, ktoré bezprostredne vyjadrovali a upravovali slovenskú národnú štátnosť aspoň v stručnosti charakterizovať. *Teda ide o tieto dokumenty:*

– **Žilinská dohoda (zo 6. októbra 1938)**

– **Viedenská arbitráž (z 2. novembra 1938)** – v arbitráži rozhodovalo Nemecko a Taliansko. Arbitrážou bola odkrojená časť územia južného Slovenska aj so slovenským obyvateľstvom.

– **Ústavný zákon Národného zhromaždenia č. 299/1938 Zb. z. a n. o autonómii Slovenskej krajiny.** Tento ústavný zákon vytvoril asymetrický model Česko-Slovenska. Členovia vlády Slovenskej krajiny boli súčasne členmi ústrednej česko-slovenskej vlády, ktorá spravovala pre celé územie Česko-Slovenska len veci zahraničných vzťahov, národnej obrany, meny, mier a váh, patentov, ochranných vzoriek a známkov, vymeriavania a mapovania, spoločného rozpočtu, štátneho dlhu a pôžičiek pre spoločné potreby štátu, monopolov spoločných podnikov, ústavov a zariadení. Ostatné ministerstvá v Prahe vystupovali ako česko-slovenské ministerstvá, hoci mali pôsobnosť len v českých krajinách. Ďalej sa upravovali otázky ústavného súdu, pôsobnosti zákonov na území Slovenska, volieb do Snemu Slovenskej krajiny, používania slovenského jazyka a iných jazykov, krajinkej príslušnosti, rozdelenia zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci medzi Česko-Slovensko a Slovenskú krajinu a spoločných výdavkov za Česko-Slovensko. (J. Chovanec)

- **Uznesenie Snemu Slovenskej republiky (Bratislava 14. marca 1939).**
- **Zákon č. 1/1939 Zb. z., č. 1, s. 1 o samostatnom Slovenskom štáte zo 14. marca 1939.** Citovaným zákonom sa Slovenská krajina vyhlasuje za samostatný a nezávislý Slovenský štát, vykonávanie zákonodarnej moci Snemom Slovenského štátu a vládnej a výkonnej moci vládou, ako aj platnosť právneho poriadku so zmenami v duchu samostatnosti Slovenského štátu. (J. Chovanec)
- **Ústavný zákon 185 o Ústave Slovenskej republiky (Bratislava 21. júla 1939).** Ústava Slovenskej republiky prijatá dňa 21. júla 1939 a vyhlásená ako ústavný zákon číslo 185 v Slovenskom zákonníku dňa 31. júla 1939. Zdôrazňuje sa v nej božský pôvod štátu, moci a práva, ako aj základná funkcia štátu združovať mravné a hospodárske sily národa do kresťanskej pospolitosti a zmierovať sociálne problémy a protichodné záujmy. Ďalej sa v nej prejavuje princíp stavovského zriadenia, vodcovský princíp a princíp obetavosti jednotlivca pre celok. Tieto princípy sa premietali do jednotlivých ustanovení celej ústavy, ktoré upravovali zriadenie Slovenskej republiky, jednotlivé orgány štátu, politické strany a stavovské zriadenie, územnú samosprávu, práva a povinnosti občanov, cirkvi a národnostné skupiny. Práva národnostných menšín boli upravené ako individuálne práva viažuce sa na reciprocitu k slovenskej menšine žijúcej na území materského štátu národnostnej menšiny. (J. Chovanec)
- **Vianočná dohoda (Bratislava december 1943).** Dohoda o vytvorení ilegálnej Slovenskej národnej rady a jej prvý programový dokument boli prijaté tesne pred Vianocami 1943. Občianske zložky odboja v nej zastupovali Ján Ursíny, Jozef Lettrich, Marián Josko a KSS Karol Šmidke, Gustáv Husák a Ladislav Novomeský. V januári 1944 Slovenskú národnú radu doplnil národohospodár Peter Zaťko a za sociálnu demokraciu Ivan Horváth. Text dokumentu bol vo februári 1944 zaslaný československej exilovej vláde do Londýna. Prvýkrát ho publikoval 12. septembra 1944 ústredný orgán KSS Pravda počas Slovenského národného povstania. (D. Machala, s. 136.)
- **Rozkaz podplukovníka generálneho štábu Jána Goliana povstaleckým jednotkám (Banská Bystrica 30. augusta 1944).** Slovenské národné povstanie vypuklo 29. augusta 1944.
- **Deklarácia Slovenskej národnej rady (Banská Bystrica 1. september 1944).** Je to základný programový dokument, ktorým SNR vyšla z ilegality, prijala po vypuknutí Povstania na ustanovujúcom zasadnutí. Oficiálne sa v ňom predstavila verejnosti ako vrcholný orgán domáceho odboja a jediný oprávnený reprezentant slovenského národa. Oznámila, že na Slovensku preberá všetku zákonodarnú a výkonnú moc. Vyhlásila programové ciele Povstania: do viesť domáci odboj v jednote s československou zahraničnou akciou k víťazstvu, prihlásila sa k spolupráci s českým národom v spoločnom štáte, dištancovala sa od protidemokratickej praxe ľudáckeho režimu spojenectva Slovenskej republiky s nacistickým Nemeckom, podporila boj spojeneckých národov antihitlerovskej koalície proti fašizmu, sociálne a nacionálne reformy, bojujúce jednotky partizánov a povstaleckej 1. československej armády na Slovensku. (J. Machala, s. 138-139.)
- **Program vlády Národného frontu Čechov a Slovákov. Košický vládny program (Košice 5. apríla 1945).** Program novej česko-slovenskej vlády Národného frontu Čechov a Slovákov prijatý na rokovaniach zástupcov troch českých socialistických strán a strany ľudovej a Slovenskej národnej rady v dňoch 22. – 29. marca 1945 v Moskve a do konečnej podoby upravený na zasadnutí česko-slovenskej vlády v Košiciach dňa 5. apríla 1945. Vo svojom obsahu zakotvil výstavbu česko-slovenskej armády, vyhlásenie vlády, že jediným zdrojom všetkej štátnej moci je ľud, budovanie národných výborov ako miestnych orgánov

štátnej moci a správy, potrestanie fašistov, ich pomáhačov a zradcov českého a slovenského národa, zrušenie fašistických organizácií a politických strán, zriadenie národných správ majetku nepriateľských štátov a ich občanov, občanov Československa, ktorí aktívne pomáhali pri rozbití a okupácii Československa, a tých, ktorí zradili český a slovenský národ a aktívne podporovali fašizmus a okupantov, pozemkovú reformu a konfiškáciu pôdy nepriateľov a zradcov, obnovu vojnou zničeného národného hospodárstva. Ďalej sa tu riešili otázky sociálnej starostlivosti, školstva a kultúry. Osobitné miesto v ňom zaujíma úprava vzťahov medzi Slovákmi a Čechmi, kde sa proklamovala zásada spolužitia týchto národov ako rovného s rovným a uznanie Slovenskej národnej rady ako reprezentantky suverenity národa a nositeľky zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku. (J. Chovanec)

– **Mierová zmluva s Maďarskom (Paríž 10. februára 1947).** „Mierová zmluva s Maďarskom, podpísaná zástupcami dvanástich spojeneckých krajín a ministrom zahraničných vecí Maďarska (Jánosom Gyongyosim, za Česko-Slovensko ju podpísali minister zahraničných vecí Ján Masaryk a štátny tajomník MZV Vladimír Clementis), vyhlásila Viedenskú arbitráž z 2. novembra 1938 za nulitnú a neplatnú. Hranica medzi ČSR a Maďarskom sa obnovila podľa statu quo k 1. januáru 1938 s úpravou pre „bratislavské predmestie“, utvorené pripojením troch obcí na pravom brehu Dunaja: Horváthjáfalu (Jarovce), Oroszvár (Rusovce) a Dunacsún (Čunovo) k Československej republike.“ (D. Machala, s. 145.)

– **Ústavný zákon č. 100 z 11. júla 1960. Ústava Československej socialistickej republiky. (Praha 11. júl 1960)** Národné zhromaždenie ČSR 11. júla 1960 schválilo Ústavu ČSSR, ktorá nadobudla dňom schválenia účinnosť, a potom bola publikovaná ako ústavný zákon č. 100/1960 Zb. Obsahovala vyhlásenie, 9 hláv a 112 článkov. Ústava ČSSR zmenila i názov Československej republiky na Československú socialistickú republiku. Socialistická štátoveda tvrdila, že je to ústava socialistická, ktorá mala jednak zakotviť dosiahnutý stupeň vývoja našej spoločnosti a jednak programovať ciele našej spoločnosti na „postupný prechod ku komunizmu“. Taktiež zakotvila vedúcu úlohu KSČ v čl. 4, ako i v čl. 6. Ústava ČSSR do prijatia ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii bola viackrát menená. (J. Chovanec)

– **Vyhlásenie SNR o potrebe federatívneho usporiadania (Bratislava 15. marca 1968)**

– **Ústavný zákon č. 143 o československej federácii (Praha 27. októbra 1968)** Ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii z 27. októbra 1968, uznávajúc neodňateľnosť práva národov na sebaurčenie až do oddelenia a rešpektujúc suverenitu každého národa a zásadu ich rovnoprávnosti, pretvoril Česko-Slovensko na federatívny štát, ktorý tvoria Slovenská socialistická republika a Česká socialistická republika. Tento základný prístup sa premieta do ustanovení jednotlivých článkov, ktoré nahradili najmä ustanovenia tretej až šiestej hlavy Ústavy ČSSR z roku 1960, teda novým spôsobom sa upravilo rozdelenie pôsobnosti medzi federáciu a národné republiky, orgány moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej na úrovni federácie a národných republík a upravil sa ústavný súd. Dovtedajšie jednokomorové Národné zhromaždenie sa pretvorilo na dvojkomorové Federálne zhromaždenie so Snemovňou ľudu a Snemovňou národov. Pôsobnosť federácie bola taxatívne vypočítaná a rovnako tiež spoločná pôsobnosť federácie a národných republík s tým, že všetko ostatné patrí do výlučnej pôsobnosti národných republík. Bolo tu tiež ustanovené prijatie ústav národných republík. (J. Chovanec)

– **Pápežská konštitúcia pápeža Pavla VI. o zriadení samostatnej cirkevnej provincie (Rím 30. december 1977).** Išlo o pričlenenie farností do diecéz na území Slovenska.

– **Šesťdesiatjeden krokov k slovenskej identite – Memorandum iniciatívy Zvrchované Slovensko (Bratislava 23. októbra 1990).** Autormi dokumentu boli predstavitelia slovenskej inteligencie – právnik JUDr. Jaroslav Chovanec, spisovateľ, právnik JUDr. Milan Ferko, ekonóm Ing. Marián Tkáč a právnik JUDr. Michal Gašpar. Pôvodne ho podpísalo 30 osôb a po jeho zverejnení v niektorých denníkoch a týždenníkoch sa k nemu prihlasovali občania zo všetkých sociálnych skupín. Prípravný výbor iniciatívy Zvrchované Slovensko dokumentom sledoval zviditeľnenie Slovenska v Európe a vo svete s cieľom vytvárať verejnú mienku za samostatné Slovensko. Dokument vznikol v čase, keď sa viedli česko-slovenské rokovania o vymedzení kompetencií medzi federáciou a republikami. Obsah memoranda vypovedá, že signatári ho považovali za otvorený dokument. (D. Machala, s. 153.) Dokument „Memorandum iniciatívy Zvrchované Slovensko“ bol pomerne podrobný a dovedy najucelenejší program zvrchovanosti (v podstate samostatnosti) Slovenska, o ktorý sa čiastočne opieralo HZDS i SNS, hoci v tom istom čase Vladimír Mečiar ešte verejne a jednoznačne opakovanne deklaroval lojalitu k zachovaniu spoločného štátu. Predmetný dokument „61 krokov k slovenskej identite“ bol publikovaný vo viacerých denníkoch a týždenníkoch (napr. Smena 27. októbra 1990, Hlas ľudu, Nový Slovák 4. 12/1990, Literárny týždenník z 9. novembra 1990 a inde). Publikovaný dokument vyvolal odpor najmä v radoch vládnucej Verejnosti proti násiliu a časti i slovenských, ale i českých intelektuálov a najmä u Vladimíra Mečiara, vtedajšieho predsedu SR, ktorý žiadal, aby niektorí signatári odvolali svoj podpis pod citovaným dokumentom. Tak napr. odvolal ho prof. Ing. Michal Baránik – ostal námestníkom Ministerstva hospodárstva SR. Neodvolal ho napr. kandidát na námestníka ministra privatizácie JUDr. Mojmír Mamojka, CSc. a nestal sa námestníkom. V tejto súvislosti treba upozorniť, že s publikovaným dokumentom sa stotožnili a vyjadrili súhlas občianskej iniciatívy: Korene, Štúrova spoločnosť, Slovenské národné hnutie, Syntéza 90, Matica slovenská, ako aj NEZES. Tieto inštitúcie či organizácie a občianske hnutia od roku 1990 sa zasadzovali za slovenskú národnú štátnosť – za samostatnú Slovenskú republiku a neskôr i HZDS a SNS, ktoré sa potom čiastočne opierali o citovaný dokument. Dokument „Šesťdesiatjeden krokov k slovenskej identite“ bol podpísaný v kaviarni Krym. Jeho zverejňovanie zabezpečoval Jaroslav Chovanec. Signatári dokumentu mali problémy vyplývajúce z počiatku najmä z použitia slov „prípravný výbor iniciatívy“, neskôr z odporu, s ktorým sa stretla iniciatíva v radoch vtedy vládnucej Verejnosti proti násiliu a časti slovenských intelektuálov. (J. Chovanec)

– **Uznesenie Slovenskej národnej rady č. 295 k plneniu uznesení Slovenskej národnej rady k štátoprávnemu usporiadaniu (Bratislava 1. apríla 1992).**

– **Deklarácia Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky (Bratislava 17. júla 1992).** Touto deklaráciou Slovenská národná rada vyhlasuje zvrchovanosť Slovenskej republiky ako základ suverénneho štátu slovenského národa. Uvedená skutočnosť urýchlila prípravné práce na návrh Ústavy SR, priebeh rokovaní o rozdelení ČSFR ústavnou cestou, ako aj samotnú prípravu návrhu ústavného zákona Federálneho zhromaždenia ČSFR o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky. V súvislosti s deklaráciou SNR o zvrchovanosti SR ešte v ten večer prezident ČSFR Václav Havel vyhlásil, že odstúpi z funkcie. Tak sa stalo 21. júla 1992 – vtedy abdikoval. (J. Chovanec)

– **Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. (Bratislava 3. septembra 1992).** Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992, publikovaná v Zbierke zákonov pod číslom 460, vychádzajúc z prirodzeného práva národov na sebaurčenie v kombinácii najmä s občianskym princípom a princípom právneho štátu, upravuje v jednotlivých ustanove-

niach základné ľudské práva a občianske slobody, územnú samosprávu a orgány štátnej moci zákonodarnej, výkonnej a súdnej. Ďalej upravuje základy hospodárstva a platnosť a záväznosť medzinárodných zmlúv a právneho poriadku z obdobia pred prijatím tejto ústavy. Spomedzi orgánov štátu sú tu osobitne upravené Národná rada Slovenskej republiky, prezident, vláda, Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, Ústavný súd Slovenskej republiky, súdy a prokuratúra. Pri zákonodarnej moci je osobitná úprava referenda, ako inštitútu priamej demokracie. V najrozsiahlejšej časti o základných ľudských právach a občianskych slobodách sú upravené osobnostné, politické, hospodárske, sociálne a kultúrne práva, práva národnostných menšín a etnických skupín a právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva. Osobitná pozornosť sa venuje právu na súdnu a inú právnu ochranu, nielen občanov, ale každého človeka na území Slovenska. (J. Chovanec)

– **Vyhlásenie Národnej rady Slovenskej republiky k parlamentom a národom sveta (Bratislava 3. decembra 1992).** Národná rada Slovenskej republiky dňa 3. decembra 1992 schválila Vyhlásenie Národnej rady Slovenskej republiky k parlamentom a národom sveta. Slovenská republika sa 1. januárom 1993 stane ako jeden z dvoch nástupníckych štátov Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky samostatným zvrchovaným a nezávislým štátom. Vo svojej vnútornej i zahraničnej politike bude Slovenská republika vychádzať z rovnakých hodnôt, aké zastávajú ostatné demokratické štáty. V medzinárodných vzťahoch sa bude riadiť pravidlami medzinárodného práva, zásadami Charty OSN a ďalšími dokumentmi KBSE. Národná rada Slovenskej republiky sa obracia na parlamenty a národy sveta v nádeji, že podporia vstup Slovenskej republiky do medzinárodného spoločenstva. (J. Chovanec)

– **Vyhlásenie Národnej rady Slovenskej republiky k vzniku nezávislej Slovenskej republiky (Bratislava 1. január 1993).** Národná rada Slovenskej republiky dňa 1. januára 1993 za účasti vlády Slovenskej republiky na slávnostnej schôdzi pri príležitosti prvého dňa zvrchovanej Slovenskej republiky, po prejavoch predsedu Národnej rady Slovenskej republiky a predsedu vlády Slovenskej republiky, schválila Vyhlásenie Národnej rady Slovenskej republiky k vzniku nezávislej Slovenskej republiky. (J. Chovanec)

Po stručnej analýze a zhodnotení obsahu a štruktúry *Zlatej knihy Slovenska* vydanej v roku 2014, považujem za potrebné poukázať na skutočnosť, že autor spolu s odborným poradcom opomenuli zaradiť do obsahu predmetnej knihy niektoré dokumenty, ktoré významným spôsobom ovplyvňovali formovanie slovenskej národnej štátnosti v Česko-Slovensku a najmä v československej federácii ČSFR a taktiež tie dokumenty, ktoré bezprostredne súviseli so vznikom samostatnej Slovenskej republiky. Ide napríklad o tieto dokumenty:

– *Ústava 9. mája 1948 a ústavný zákon č. 33/1956, ktorým bola zmenená celá V. kapitola Ústavy 9. mája 1948 o slovenských národných orgánoch.* Táto zmena kapitoly znamenala významné posilnenie postavenia Slovenska z hľadiska kompetencie slovenských národných orgánov. Československá právna veda o štáte a práve postavenie Slovenska v zmysle tejto ústavnej zmeny hodnotila Slovensko, ako *modernú politickú autonómiu* a ako *asymetrický model riešenia národnostnej otázky*, model nazývaný *sui generis*.

– *Ústavný zákon č. 125/ 1970 Zb. a ústavný zákon č. 126/ 1970 Zb., ktorými bol novelizovaný ústavný zákon 143/1968 Zb. o československej federácii.* Tieto ústavné zákony boli prijaté v čase normalizácie po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR. Týmto ústavnými zákonmi sa začali odbúravať federalizačné prvky, ktoré pôvodne zabezpečovali *princíp rovný s rovným medzi českým a slovenským národom*, t.j. paritné zloženie centrálnych-federálnych orgánov ČSSR. Citované ústavné zákony vlastne začali silnú centralizáciu do Prahy.

– Ústavný zákon č. 556/1990 Zb., ktorým bol novelizovaný ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Ním sa vlastne odňaté niektoré kompetencie národných štátov – ČR a SR v československej federácii vrátili do pôvodného stavu. Išlo vlastne o tzv. *kompetenčný zákon*.

– Zákon NR SR č. 63/1993 Z.z. *O symboloch štátu a ich používaní, ktorý bezprostredne vyjadruje suverenitu štátu- suverenitu Slovenskej republiky*.

– Ústavný zákon č. 90/2001 Z.z., tzv. *veľká novela Ústavy SR, ktorá významným spôsobom zmenila pôvodný text Ústavy SR*. Novela sa dotkla všetkých kapitol Ústavy mimo jej preambuly. Veľká novela ústavy bola prijatá pod vplyvom vstupu Slovenskej republiky do EU, aspoň to tak zdôvodňovala vtedajšia vládna politická elita SR. (Okrem iného napríklad zakotvila prednosť práva Európskych spoločenstiev a Európskej únie pred vnútroštátnym právom SR.)

– Ústavný zákon č. 541/1992 Zb. *o delení majetku ČSFR a ústavný zákon č. 542/1992 Zb. o zániku ČSFR*. Pritom sa žiada zdôrazniť významnú skutočnosť, že bez týchto ústavných zákonov by nebolo možné vzniknúť legálne, legitímne, ústavne a pokojnou parlamentnou cestou samostatných štátov – samostatnej Slovenskej republiky a samostatnej Českej republiky ako nástupníckych štátov po zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

V tejto súvislosti považujem za potrebné poukázať na skutočnosť, že nezaradenie vyššie citovaných dokumentov do Zlatej knihy Slovenska neznižuje význam a cieľ tohto autorského a vydateľského počinu. V prípade druhého jej vydania, odporúčam uvedené dokumenty do nej zaradiť.

Záverom nášho príspevku sa žiada upozorniť na skutočnosť, že *Zlatú knihu Slovenska* bude možné využiť ako významnú pomôcku pri uskutočňovaní vlasteneckej výchovy, ako i pri výchove k historickému národnému povedomiu, a to predovšetkým na školách všetkých stupňov vrátane vojenských a policajných v Slovenskej republike a taktiež i pri pestovaní a upevňovaní vlastenectva našich vojakov, dôstojníkov a policajtov a taktiež poslancov NR SR a samospráv ako i politikov a štátnikov a našich občanov.

Jaroslav Chovanec

NIŽŇANSKÝ, Eduard a kol. SLOVENSKO-NEMECKÉ VZŤAHY 1938 – 1941 V DOKUMENTOCH

I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR. Prešov : Universum, 2009, 1171 s. ISBN 978-80-89046-61-4;

II. Od vojny proti ZSSR po zánik Slovenskej republiky v roku 1945. Prešov : Universum 2011, 1093 s. ISBN 978-80-89046-68-3.

Slovenská republika z rokov 1939 – 1945 sa už dlhé roky teší mimoriadnej pozornosti nielen historikov, ale aj bádateľov v iných vedných disciplínach, spisovateľov, umelcov a aj, minimálne časti, verejnosti. Od pádu komunistického režimu, keď sa otvorili nové možnosti výskumu tohto obdobia vyšli doslova stovky prác, ktoré sa tomuto obdobiu venovali. Ako to už býva, niektoré boli seriózne, prínosné, iné menej, prípadne vôbec. Minulosť sa stala zdrojom polarizácie nielen vo vnútri vedeckej komunity, ale aj, minimálne časti, spoločnosti.

Kým všetci bádatelia a autori si uvedomovali dôležitosť otázky vplyvu a zasahovania Nemecka v tomto období, značne menej autorov si skutočne dalo prácu uskutočniť hlbší výskum v nemeckých archívoch, ktoré, nepochybne, sú pri spracúvaní dejín slovenského štátu z čias druhej svetovej vojny prameňom, bez ktorého sa bádateľ skúmajúci toto obdobie zaobíde len za cenu neúplnosti svojho výskumu a poznania. Preto treba uvítať počín prof. E. Nižňanského, ktorý spolu s kolektívom ďalších siedmich kolegov (J. Tulkisová, I. Baka, M. Čaplovič, M. Fabricius, L. Hallon, D. Schriffel a M. Schvarc) spracovali obsiahle dvojzväzkové dielo mapujúce vzťahy Nemecka k Slovensku. Kým prvý diel edície sa zaoberal rokmi 1938 – 1941, druhý prináša 340 dokumentov z rokov 1941 – 1945, ktoré mapujú a dokumentujú slovensko-nemecké vzťahy v politickej, hospodárskej, vojenskej a spravodajskej rovine z nemeckého pohľadu. Obsiahly výskum autorského kolektívu sa koncentroval na Politický archív zahraničného úradu, ale tiež na relevantné fondy v Spolkovom archíve v Berlíne, Koblenzi či Vojenskom archíve Spolkového archívu vo Freiburgu a, napokon, aj v Slovenskom národnom archíve v Bratislave.

Oba diely uvedenej edície dokumentov predstavujú takpovediac ojedinelý počín, aj keď v slovenskej historiografii (nie prvý, spomeňme diela V. Prečana, L. Suška a diela autorov M. Schvarca, D. Schriffela a M. Holáka). Nóvum oproti predchádzajúcim dokumentom (s výnimkou dvojzväzkovej edície citovanej trojice autorov) je uverejnenie dokumentov nielen v slovenskom preklade či nemeckom origináli, ale po slovensky aj po nemecky. Publikácia tak umožňuje nielen študovať dokumenty kolegom, ktorí nemčinu neovládajú, ale súčasne aj pracovať s originálnym prepisom tým jazykovo zdatnejším. Že obe majú svoje výhody, nie je nutné širšie rozvádzať.

Z nášho pohľadu treba zvlášť oceniť zaradenie dokumentov, ktoré sa týkajú bilaterálnych vzťahov na poli armády. Prvý diel prináša viacero kľúčových dokumentov o výstavbe slovenskej armády, maďarsko-slovenskej vojne v roku 1939 či o nemeckom pohľade na účasť slovenskej armády na ťažení proti Poľsku. Zaujímavé a dôležité sú tiež dokumenty dokladajúce procesy príprav medzištátnych zmlúv, ktoré jasne dokladajú manévrovací priestor a jeho využívanie predstaviteľmi Slovenska pri rokovaníach s nemeckou stranou.

Druhý zväzok je nemenej bohatý. Viaceré dokumenty zaujímavým spôsobom dokresľujú okolnosti zapojenia slovenskej armády do ťaženia proti ZSSR. Viaceré dokladajú iniciatívne počínanie slovenských predstaviteľov, ktoré tak vyvracajú dlhodobu prežívajúce tézu o neochote Slovákov bojovať, ako aj o vstupe do vojny po nemeckom nátlaku. Obzvlášť cennými dokumentmi sú záznamy z medzištátnych návštev – spomeňme napríklad záznam z cesty prezidenta Jozefa Tisu do Hitlerovho hlavného stanu či z návštevy šéfa nemeckej armády W. Keitela na Slovensku. Ich cenu pre naše poznanie minulosti ešte zvyrazňuje fakt, že zo slovenskej strany sa záznamy z mnohých medzištátnych rokovaní či návštev nezachovali, a teda o ich priebehu sa doteraz často len špekulovalo. Zaujímavé sú aj správy o stave slovenských jednotiek na východnom fronte, ktoré sú cenným doplnením informácií, ktoré sa zachovali vo Vojenskom historickom archíve v Bratislave. Tieto umožňujú lepšie pochopiť motiváciu konania a rozhodnutí nemeckého velenia. Viaceré dôležité dokumenty sa zaoberajúprehodnocovaním účasti slovenskej armády, a pri ich čítaní sme svedkami postupného opadania iniciatívy a chuti slovenských činiteľov angažovať sa vo vojne. A napokon, mnoho zaujímavých informácií je obsiahnutých aj v dokumentoch, ktoré sa zaoberajú činnosťou a fungovaním nemeckej okupačnej správy v rokoch 1944 – 1945.

Aj keď treba oceniť šírku, a záber poznatkov, práca má aj niekoľko menších nedostatkov. Napríklad pri pohľade na biografickú prílohu treba skonštatovať, že je na škodu veci

že si kolektív nedal väčšiu námahu pri zostavovaní medailónov. Obsiahlejšie medailóny by určite neboli na škodu. Heslá typu „...od roku 1943 vedúci referátu II C v Zahraničnom úrade“ zrejme málo povedia aj profesionálnemu historikovi, ktorého špecializáciou akurát nie je nemecká diplomacia. Aj práca s literatúrou, najmä novšou, má isté medzery.

Už po zbežnom prelistovaní možno skonštatovať, že ide o dielo značného významu pre naše poznanie minulosti a že kolektív autorov odviezol skutočne kus práce. Oba diely edície prinášajú množstvo nových poznatkov o nemecko-slovenských vzťahoch, o nemeckých pohľadoch a zámeroch v politickej oblasti, ako aj v hospodárskej sfére či v spolupráci armád oboch štátov. Predpokladám, že oba diely edície sa stanú dôležitou pracovnou pomôckou pre všetkých historikov a publicistov, ktorí majú seriózný záujem o toto komplikované a hektické obdobie našich dejín. A osobne sa nazdávam, že po takomto podarenom počíne by mal nasledovať aj ďalší krok – prehľadné monografické spracovanie témy ako celku či jednotlivých parciálnych tém. Vítané by bolo tiež pokračovanie v publikovaní edovaných prameňov, ktoré by sa týkali jednotlivých dôležitých oblastí nemecko-slovenských vzťahov, čo by ešte viac prehĺbilo naše poznanie.

Matej Medvecký

ANOTÁCIE, GLOSÝ

ŠMAHEL, František. *JAN HUS. ŽIVOT A DÍLO*. Praha : Argo, 2013, 210 s. ISBN 978-80-257-0875-0.

Významný český medievalista František Šmahel sa vo svojej publikácii venuje biografii českého reformátora Jana Husa, ktorého dielo a tragická smrť sa stali základom pre husitské hnutie a reformáciu v Čechách.

Autor dielo rozdelil do dvadsiatich kapitol a doplnil bohatou obrazovou prílohou a poznámkovým aparátom. Svo-jim čitateľom približuje život a dielo tejto významnej osobnosti - jedného z reformátorov Cirkvi. Presný dátum narodenia Jana Husa nie je známy. Podľa indícií ho autor kladie na začiatok 70. rokov 14. storočia. Študoval v Prahe na Karlovej univerzite, kde aj od roku 1398 vyučoval a v roku 1400 bol vysvätený na kňaza. Od roku 1401 pôsobil ako kazateľ v kostole sv. Michala a v roku 1402 sa stal rektorom kaplnky sv. Neviniatok – ľudovo zvanej Betlehem. Pod vplyvom Johna Wyclifa, ktorý sa snažil o reformu Cirkvi a ktorého učenie sa rozšírilo aj v Prahe, kritizoval mravný úpadok Cirkvi, kupovanie odpustkov a obhajoval Wyclifove tézy, ktoré boli Cirkvou odsúdené a vo februári 1413 verejne spálené pred chrámom sv. Petra.

Za svoje učenie bol Jan Hus daný do kliatby a v roku 1411 bol vyhlásený interdikt na miestach, kde sa zdržiaval – teda nad Prahou a jej okolím. Preto Hus opustil Prahu a trávil čas na Kozom hrádku. Svoje učenie mal obhájiť na koncile, ktorý bol na naliehanie cisára Žigmunda zvolaný na 1. novembra 1414 do Kostnice. V októbri 1414 preto Jan Hus odišiel z Čiech a cestoval na koncil. Dňa 5. novembra 1414 obdržal ochranný glejt od cisára, aj napriek tomu však bol v Kostnici uväznený v dominikánskom kláštore.

Tu bol držaný až do 24. marca 1415, kedy ho presťahovali do kláštora menších bratov rádu sv. Františka. Na základe obvinení bol nazvaný arcikacírom a zvodcom ľudu. Pojednávanie s ním sa začalo 5. júna 1515, keď bol verejne vypočutý v refektári františkánskeho konventu. Po viacdennom procese a výzvach, aby svoje učenie odvolal, bol nakoniec aj napriek glejtu dňa 6. júla 1415 odsúdený za učenie bludov na prekliatie, stratu kňazstva a odovzdaný svetskej moci. Ešte v ten deň bol odvedený za Gelingenskú bránu, kde bol upálený. V roku 2015 si tak budeme pripomínať 600. výročie jeho smrti. Aj napriek týmto stáročiam však život a dielo tohto človeka neboli zabudnuté, ale pripomínajú sa až dodnes.

Jana Zatková

PAŽUROVÁ, Helena. *SLOVENSKÝ PARTIZÁNSKY ZVÄZOK ČAPAJEV*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania Banská Bystrica, 2014, 190 s., ruské resumé, zoznam skratiek, pramene a literatúra, zoznam publikovaných dokumentov a spomienok príslušníkov a organizátorov partizánskeho oddielu Čapajev, literatúra, menný register, fotografie v texte. ISBN 978-80-89514-26-7.

Helena Pažurová je známa historička zaoberajúca sa dejinami Slovenského národného povstania, regionálnymi dejinami východného a stredného Slovenska a aj knihovníckymi a bibliografickými témami. V roku 1989 obhájila dizertačnú prácu o vzniku a činnosti 1. partizánskej brigády J. V. Stalina, spracovala aj dejiny partizánskej brigády Kriváň a neskôr sa zaoberala dejinami slovenskej armády a v roku 2012 publikovala monografiu *Východoslovenská armáda. Horúce leto 1944 na východnom Slovensku*.

Autorka v úvode svojej monografie poznamenáva, že aj keď od druhej svetovej vojny už uplynulo veľa času, menšie vojny sa stále vyskytujú a rozmáha sa aj terorizmus. Pažurová pripomína známu vec, že naše poznanie o dramatickom období druhej svetovej vojny a SNP je skôr mozaikovité ako komplexné a že aj mnohé regionálne udalosti, „ktoré svojím významom región presahovali, ostali v úzadí, alebo aj celkom neprebádané“. Bádatelia sústreďovali svoju pozornosť celkom zákonite na ústrednú udalosť slovenského odboja proti fašizmu – Slovenské národné povstanie a iné udalosti aj regióny, ako stredné Slovensko, si všimli menej. To platí aj pre východné Slovensko, kde partizánska jednotka Čapajev vznikla medzi prvými, takmer celé obdobie pôsobila v prifrontovom pásme a ako jediná partizánska jednotka sa aj prebila cez front k postupujúcej Červenej armáde (s. 5).

Ani príbeh partizánskeho zväzku Čapajev nebolo možné pred rokom 1989 skúmať a interpretovať objektívne. Ale ani novšia doba nie je pri bádaní v tejto otázke bez problémov, pretože, ako upozorňuje autorka, niektoré dobové dokumenty, ktoré ešte začiatkom 60. rokov autori vo svojich prácach o zväzku Čapajev citovali, sú dnes „nezvestné“. Spôsobili to okrem iného aj niektoré rehabilitačné súdne procesy, ku ktorým bolo potrebné priložiť písomné svedectvá a tie sa nie vždy vrátili do príslušných archívov.

Pažurová rozdelila svoju knihu do siedmich kapitol, v ktorých postupne preberá začiatky hnutia odporu na Slovensku (I.), príchod npor. Ľudovíta Kukorelliho na východné Slovensko (II.), vznik a formovanie partizánskych skupín na východnom Slovensku (III.), pôsobenie skupiny Čapajev do konca augusta 1944 (IV.), Činnosť zväzku Čapajev po vypuknutí Slovenského národného povstania (V.), presun zväzku Čapajev do Ondavskej vrchoviny a prechod cez front a rehabilitácia (VII.). Prvá kapito-

la je stručným, ale veľmi dobrým prehľadom začiatkov hnutia odporu na Slovensku už od októbra 1938 až do roku 1943 (ss. 7 – 16) s uvedením najvýznamnejších odbojových prúdov a skupín, ktoré delí na komunistické, sociálno-demokratické a občiansko-demokratické (občianske). Na rozvoj opozičných prúdov malo významný vplyv „*zatiehnutie Slovenska do vojny proti ZSSR*“, ktoré vyvolalo na Slovensku vlnu nesúhlasu ovplyvneného viacerými faktormi – „*od rešpektovania všeludských hodnôt cez kresťanské ctenie, tradičnú slovanskú vzájomnosť po uvedomelé postoje časti príslušníkov zo všetkých vrstiev slovenskej spoločnosti*“ (s. 10). V tejto súvislosti bolo konfinovaných a v Ilave uväznených 695 komunistov. V rokoch 1941 – 1942 sa zintenzívnilo vydávanie rôznych letákov a cyklostylovaných časopisov, napríklad Fakľa (Humenné) a Svitanie (Poprad). Zjednocovanie odbojových skupín v roku 1943 urýchlil aj priaznivý vývoj na frontoch a začali sa akceptovať a podporovať už aj ozbrojené formy boja (s. 16).

Partizánsky zväzok Čapajev bol elitnou partizánskou jednotkou, bolo v ňom len málo civilistov a väčšinou pozostával z vojakov slovenskej a sovietskej armády (u Sovietov to boli najmä utečenci z vojenských zajateckých táborov). Aj jeho organizácia kopírovala vojenský model – od čiat až po prápory a podľa vojenského vzoru sa viedla aj písomná agenda (ss. 120 – 121). Partizáni v septembri 1944 v Ondavskej vrchovine a vo Vihorlate kontrolovali hlavné prísunové a odsunové cesty k frontu – k Duklianskemu a Lupkovskému priesmyku. Zväzok Čapajev mal za sebou už niekoľko mesiacov bojovej a diverznej činnosti, prepadával autokolóny, poškodzoval železničné trate, vyhadzovali do vzduchu železničné mosty. K úspešným akciám sa zaradil napríklad aj prepad nemeckej autokolóny v obci Miňovce, keď zničili 8 nemeckých nákladných áut a jedno sprievodné

pásové vozidlo. Úspešná bola aj akcia v obci Vyšná Oľka, kde partizáni zničili dve desiatky vozov, zlikvidovali posádky a zmocnili sa zbraní, munície a ďalšieho materiálu (s. 121).

K tragickým udalostiam spojeným so zväzkom Čapajev došlo v októbri a začiatkom novembra 1944. Veliteľ zväzku Ivan Konovič Baľuta bol bez vysvetlenia letecky prepravený na Ukrajinu a zväzok dostal najprv rozkaz presunúť sa do Čiech, s čím sa jeho mužstvo nestotožnilo a argumentovalo tým, že chce zostať v regióne, kde má dôveru obyvateľstva a vyčkať až do prechodu frontu. Začiatkom novembra bol na základňu čapajevovcov letecky dopravený zo Štábu partizánskeho hnutia pri 1. ukrajinskom fronte npor. Červenej armády Volodimir Nikolajevič Tristan. Vo zväzku vznikalo napätie, ktoré vyvrcholilo 9. novembra rozkazom zaistiť viacerých členov štábu, ktorých obvinili zo špiónáže v prospech Nemecka. Tvrdlo vypočúvali a potom na poľnom súde za predsedníctva Tristana odsúdili na smrť a 18. novembra zastrelili. Baľutu 15. novembra na Ukrajinskom štábe partizánskeho hnutia v Kyjeve tiež zatkli a vypočúvali pre zradu a spoluprácu s gestapom (ss. 128 – 137)... Kukorellimu sa s novým veliteľom zväzku V. N. Kokinom nespocovalo dobre, boli medzi nimi vážne názorové rozdiely. 21. novembra sa začal presun zväzku k frontovej línii. Presun bol dramatický, vládlo nepriaznivé studené počasie, bol nedostatok potravín, partizáni mali zlú obuv, boli ohrozovaní mýnometnou paľbou atď. Prechod cez front sa uskutočnil 24. novembra za ťažkých strát, pričom za nejasných okolností zahynul aj náčelník štábu Kukorelli. Veliteľ Kokin pripustil, že nepadol pri prechode frontu. Kokin si neskôr pripísal na svoj účet bojové zásluhy zväzku Čapajev aj za obdobie, keď na Slovensku nebol (ss. 145 – 146).

Ani Pažurovej monografia nevyriešila všetky problémy spojené s bojovými aktivi-

tami zväzku Čapajev, jeho prechod cez front a okolnosti smrti Ľudovíta Kukorelliho. Ako však ukázala rehabilitácia popravených veliteľov zo štábu, špiónov vo zväzku nebolo. Možno sa k odpovedi na nejasné otázky dopracujú spoločnými silami až mladí slovenskí, ukrajinskí a ruskí historici, napísala optimisticky autorka.

Ferdinand Vrábek

BRIX, J. ČERNÉ BRIGÁDY – MILICE ITALSKÝCH FAŠISTŮ 1944 – 1945. Praha : Libro Nero, 2010, 110 s. ISBN 978-80-904664-0-1.

Brožovaná publikácia je nielen prvým štartovacím titulom jedného z pražských nakladateľstiev, ale aj prvým jazykovo široko dostupným titulom pre slovenského čitateľa o neodmysliteľnej súčasť talianskeho fašizmu posledných rokov druhej svetovej vojny – o vzniku, pôsobení a špecifikách Čiernych brigád v strednom a severnom Taliansku.

Po stručnom úvode charakterizujúcom polarizáciu talianskej spoločnosti, nárast protifašistického odboja a nelojálnosť talianskej armády autor vŕhuje čitateľa priamo do procesu formovania novej armády Talianskej sociálnej republiky. Predstavitelia fašistickej republiky ponechali na jednej strane armáde apolitický charakter, avšak súčasne umožnili vznik nových, režimu nespochybniteľne oddaných formácií. Čierne brigády vznikli v atmosfére aktívnej nemeckej podpory, keďže Nemci mali s nedisciplinovanosťou a nelojálnosťou talianskych vojenských jednotiek bohaté skúsenosti. Podnetom ich vzniku bolo hodnotenie nepriaznivej situácie na Veronskom kongrese talianskych fašistov v novembri 1943. Prvé útvary Čiernych brigád boli založené 22. júna 1944, keď tajomník fašistickej strany Alessandro Pavolini ustanovil oddiely v Lucce. Ich úlohou bolo udržiavať poria-

dok a ochrániť republiku pred narastajúcim partizánskym hnutím. Disponovali niektorými právomocami policajných zložiek a služieb – zatýkaním osôb, rekvizíciou majetku a pod. Každá provincia mala vlastné jednotky Čiernych brigád so štábom v posádkovom meste, všetky mali i svoje mobilné jednotky. Mussoliniho obľúbenec A. Pavolini bol ich vrchným veliteľom až do konca vojny. Každý útvar bol pomenovaný podľa nejakého významného fašistu, ktorý zahynul počas vojny. Jednotka z Raveny ako prvá dostala pomenovanie Ettore Muti po vysokom funkcionárovi fašistickej strany. Čitateľ nájde v publikácii znenie kódexu Čiernych brigád a tiež úryvky Pavoliniho prejavu, vysielaného pri príležitosti založenia brigád.

Z protipartizánskej činnosti brigád autor popisuje legendárny boj o Boloňu, stret partizánskeho oddielu v meste Novellary s čiernobrigadistami a tragickú udalosť v provincii Vercelli začiatkom januára 1945. Približuje tiež udalosti, ktoré sa odohrali počas jedenapoldesacej existencie partizánskej republiky Montefiorino. Išlo o najrozsiahlejší organizovaný odpor proti mussoliniovskému režimu Talianskej sociálnej republiky.

J. Brix uvádza základné údaje o bojovom nasadení vybraných brigád – Ather Capelli, Attilio Prato, Emilio Picot, Luigi Valle, Crlo Lidommici, Augusto Cristina a Bruno Ponzecchi.

V samostatnej kapitole autor približuje organizačnú štruktúru brigád, ich hierarchiu, pomenovanie, platové podmienky členov, formu oslošovania, vlastné právne pravidlá, vlastnosti boja a insígnie. V súpise stavu brigád z roku 1944 od Alessandra Pavoliniho je pri každej brigáde uvedený veliteľ, početný stav, rozsah výzbroje a jedna až dvojvetový komentár k situácii v danom regióne a k formovaniu brigády. Jednotky, ktoré vznikli neskôr, autor doplní v závere zoznamu. Nasledujú profily brigadistov –

A. Pavoliniho, najslávnejšej ženskej čierneho košeľovej bojovníčky F. Barbier a Giulia Bedeschiho. Posledné textové strany sú venované zobrazeniu brigád v talianskej kinematografii prostredníctvom jedného filmu z povojnového obdobia, ďalšieho zo sedemdesiatych rokov a tiež moderného filmu z najnovšieho obdobia. Obrazová príloha publikácie prináša pohľad na uniformy ozbrojených zložiek RSI, symboliku Čiernych brigád a fotografie ich príslušníkov.

Božena Šed'ová

WALTERS, Guy. *HON NA VÁLEČNÉ ZLOČINCE. JAK NACISTIČTÍ VÁLEČNÍ ZLOČINCI UTÍKALI A JAK SE PO NICH PÁTRALO, ABY MOHLI BÝT POSTAVENI PŘED SOUD.* Praha : Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2010, 480 s. ISBN 978-80-7391-448-6.

Z anglického originálu *Hunting Evil*, ktorý vyšiel v New Yorku v roku 2009, preložil Dalibor Výborný.

Guy Walters chcel pôvodne napísať štúdiu o ODESSE – zlopestnej organizácii vedúcich nacistov a ich pomáhačov založenej počas druhej svetovej vojny – ktorá vraj umožnila celému radu nacistických vojnových zločincov utiecť do Latinskej Ameriky. Napísal však knihu *Lov zla*, ktorá je fascinujúcim rozprávaním o nacistických zločincoch, ktorí v povojnovom chaose unikali spravodlivosti a o tých, čo sa ich snažili vystopovať. Najznámejší z nich je Simon Wiesenthal. Prístup autora je „obrazoborecký“. Je známe, že na konci druhej svetovej vojny utieklo pred spravodlivosťou asi 30 000 nacistických zločincov, vrátane najvyšších predstaviteľov NSDAP. Táto historická a investigatívna reportáž poskytuje komplexné úvahy o tom, ako boli najznámejší vojnoví zločinci vyhľadávaní, ako boli sledovaní, dolapení, súdení alebo

sa dožili prirodzenej smrti – dokázali prekročiť i ten posledný prah v živote ako slobodní ľudia. Približne 4 milióny Židov bolo zabitých v rôznych koncentračných táboroch, zatiaľ čo ďalšie 2 milióny stretli smrť inde. Je to silný, hrozný, ale pravdivý príbeh o spáchaných vojnových zločinov, lovení ich protagonistov v snahe priviesť ich k zodpovednosti, ale aj nedostatočné vyšetrovania, ktoré mnohým umožnili uniknúť spravodlivosti. Ako nadaný rozprávač dokazuje, že pravda môže byť ešte bizarnejšia ako táto románová fikcia.

Predhovor napísal sám autor v roku 2009.

Kniha má 12 kapitol a začína príbehom stretnutia 2 mužov na moste v Altausee v Rakúsku 6. 5. 1945 – Sturmbannführera SS (majora) dr. Wilhelma Höttla a Obersturmannführera SS (podplukovníka) Adolfa Eichmanna. Ďalej sú spomenutí Ernst Kaltenbrunner, dr. Josef Mengele, Franz Stangl, Martin Borman, Henrich Müller a Klaus Barbie.

Pokračuje vytvorením komisií na vyhľadávanie a stíhanie vojnových zločincov až na koniec sveta: UNWCC, CROWCASS, OVZ (WCITs), WCIU, WCG-NWE, ako aj spracovaním zoznamov vojnových zločincov.

Ďalej opisuje muža, ktorý nikdy nezabúda – je ním Simon Wiesenthal – označuje ho za zlého klamára (predkladal vymyslené záhady, ktoré mohol vyriešiť iba on a tým si prisúdiť hlavnú úlohu, popri tom sa nezdržoval s mnohými konšpiračnými teóriami, ktoré sa na námet nabalili počas mnohých rokov). Životopis lovca nacistov je kontroverzný, mal životné zázračné šťastie, ale aj podozrenie z kolaborácie s fašizmom. V roku 1947 založil v Linci Židovské dokumentačné stredisko. CIC ho v roku 1950 označila za hlavného agenta izraelskej spravodajskej služby. Bol skôr stopár než lovec. Bol viackrát nominovaný na Nobelovu cenu mieru a ocenený najvyšším vyznamenaním

vládou USA Medal of Honor, za lapenie viac ako 1 000 nacistov (vrátane Adolfa Eichmanna, čo nie je pravda), skutočne iba tucet. Jeho konkurent bol Tuvia Friedman – kolega, lovec – riaditeľ Inštitútu pre dokumentáciu vojnových zločinov v Haife.

Na pomoc týmto zločincom sa budovali únikové cesty, ako Edelweiss-88, iberská, dánska či švédska a Fuldnerova rasistická úniková cesta. Najznámejšou sa stala rímska cesta z Rakúska do Talianska, Vatikánu, Španielska a odtiaľ do Argentíny. Významní pašovatelia zločincov na tejto ceste boli páter Krunoslav Stjepan Draganovič – chorvátsky r. k. kňaz a biskup Alojz Hudal (Luigi) – úradník Vatikánu s uvedením prípadu poglavníka Ante Paveliča, alias Maďara Pála Aranyosa. Cesty umožnili celému radu nacistických vojnových zločincov utiecť do Latinskej Ameriky, kde bezpečne žili často s plným vedomím a pochopením hostiteľskej krajiny. Ich pohoda bola pravidelne ohrozovaná lovcami nacistov.

Ďalšou únikovou cestou bola ODESSA – Organization der ehemaligen SS – Angehörigen (Organizácia bývalých príslušníkov SS), tajná organizácia pomáhajúca bývalým nacistom uniknúť justícii. Údajne v roku 1944 nemeckí priemyselníci a bankári založili sieť na záchranu majetku a osôb pred zodpovednosťou za vojnové zločiny. Zabezpečovala financie, únikové cesty, doklady, pasy a útočiská v Latinskej Amerike. Centrála mala byť v Ríme a Madride. Organizácia nebola nikdy potvrdená ani vyvrátená, je to iba legenda a výplod fantázie ľudí.

Zvláštne cestovné náležitosti tvoria ďalšiu kapitolu opisujúcu hľadanie šedej eminencie Martina Bormana – vedúceho kancelárie NSDAP, útek Franza Stangla – veliteľa akcie T-4, vyhľadovacích táborov Sobibor a Treblinka. Ďalej prípad Hauptsturmführera SS (kapitána) Ericha Priebkeho (Otta Heningera), anjela smrti Josefa Mengeleho (Helmuta Gregora) – nacistic-

kého lekára Vaffen-SS v KT Osvienčim a Adolfa Eichmanna (Otta Ricarda Klementa) – autora holokaustu a konečného riešenia židovskej otázky.

Medzi mimoriadne delikátne osoby patrí lyonský mäsiar Klaus Barbie (Klaus Altmann), ktorý sa krysím chodníkom v roku 1951 dostal do Argentíny a Bolívie, pracoval pre Britov i Američanov. Ďalej Reichssicherheitshauptamt (RSHA) Wilhelm Höttl zodpovedný za životy vyše 400 000 maďarských Židov, svedok v Norimberskom procese a agent CIC. Nasleduje maďarský nacistu Károly Ney, po ňom major SS Horst Kopkow, ktorý sa zmenil na Petera Cordesa a sa stal agentom MI6. Patrí sem aj Viktors Arājs, lotyšský spolupracovník, dôstojník SS v Einsatzgruppe A, kam patrili aj Herbert Cukurs, lotyšský pilot, zapojený do Arājsovho komanda a vrážd lotyšských Židov, dr. Friedrich Buchard SS-Obersturmbannführer (podplukovník) Einsatzgruppe bol nacistické monštrum, naverbovaný pre MI6 a nakoniec Obersturmführer SS Sicherheitsdienst Heinz Felfe, zamestnanec Spolkovej spravodajskej služby (BND) ako Kurt pracoval pre KGB.

Skrývajúci sa zločincami boli Franz Stangl, Josef Mengele (Helmut Gregor), Ronald Richter, Hans-Ulrich Rudel a Werner Baumbach – v priazni prezidenta Juana Peróna. Veľká Británia ani USA nejavili záujem o ich stíhanie. Ďalej sú uvedení Ante Pavelič, Klaus Barbie (Klaus Altman), Adolf Eichman (Ricardo Klement).

Jeho dolapeniu (ktoré má veľa variantov), je venovaná 9. kapitola. Informácie Wilhelma Höttla pomohli jeho dolapeniu, na čom majú zásluhu Fritz Bauer a Herman Lothar. Agenti Mosadu (Aharoni, Malkin, Karen a ich veliteľ Eitan) ho 25.5.1960 zajali, uniesli do Izraela, kde bol v roku 1962 odsúdený a popravený. Wiesenthal nemá na tom žiadnu zásluhu, jeho samolúbosť bola taká nezmerateľná, že nikdy nedokázal priznať svoj omyl. Výrobca

fám Zvi Aldouby sa pokúsil zajať Léona Degrelleho – belgického politika, dôstojníka Waffen-SS, kolaboranta.

V drsnej spravodlivosti je opísané založenie Zentral Stelle – Ústrednej kancelárie na vyšetrovanie nacistických zločinov (1958) – ktorá rozpracovala (1961) 750 prípadov. Ojedinelý bol prípad Osvienčim (súd uložil 6 doživotných trestov, 11 odsúdil a 10 oslobodil. Hermann Langbein, spoluzakladateľ Medzinárodného osvienčimského výboru pátral po Mengelem v Argentíne a Paraguaji. Patrí sem aj prípad agenta Mosadu Antona Kuenzleho, ktorý odhalil a dolapil Herberta Cukursa, ktorého 23. 2. 1965 v Montevideu zavraždili.

Viacerí lovci až do roku 1972 tvrdili, že Martin Borman žije, čo vyvrátil patológ po náleze kostier. Ešte dlho potom vychádzali beletristické výtvyry (Odesa, Deň šakala). Manželia Klarsfeldovci robili kampaň proti Kurtovi Lischovi, Herbertovi Hagenovi a Klausovi Barbiemu. V 70. rokoch prišiel Wiesental v USA na stopu dozorkyne KT Hermíne Braunsteinovej (kobyle KT), obvinil tiež Franka Walusa, ale 1980 vyšla najavo jeho nevina. Vznikla aj INS – Imigračná a naturalizačná služba USA, v nej Elizabeth Holtzmanová začala boj proti 53 vojnovým zločincom. Mengele bol po Bormanovi najhľadanejší nacistu, hoci bol už 2 roky mŕtvy. Opäť vyšlo mnoho románov, ktoré boli aj sfilmované.

Čo zostáva, je názov poslednej kapitoly. Znova vyhrážky, bombové útoky Klarsfeldovcom. Riaditeľ OSI A. Ryan (viedol 1 500 vyšetrovaní) vydal správu o Klausovi Barbiem, opísal s ním súdny proces v Lyone. Wiesenthalovi vyčítal nízku kvalitu informácií, obhajobu Kurta Waldheima a že bol iba showman v úlohe lovca nacistov.

V epilógu, ktorý je najsilnejšou anekdotou knihy, autor opisuje ako Erich Priebke – Hauptsturmführer SS – vrah v jaskyni Ardeatina žil 50 rokov v Argentíne, v roku 1977 bol odsúdený na doživotie, ale pre vy-

soký vek žil v domácom väzení v Ríme, zomrel ako 100-ročný v roku 2013. Sťažoval sa, že Vatikán má strach zo Židov. Jeho pohľad na svet ako nacistického vraha sa nezmenil. Ďalej uvádza Ernu Wallischovú – brutálnu dozorkyňu KT, ktorá mu pred rozhovorom pribuchla dvere pred nosom. Zostala nepotrešaná pre premlčanie kauzy, zomrela 4 dni po návšteve autora.

Na konci knihy je viac ako sto strán poznámok k jednotlivým kapitolám a bibliografia.

Na záver treba konštatovať, že Waltersova kniha je veľmi pôsobivá. Napriek uverejneným údajom si tu teba však uvedomiť aj vplyv spravodajských hier.

Ludovít Jančo

OBSAH ROČNÍKA

VOJENSKEJ HISTÓRIE 2014

ŠTÚDIE

BAKA, Igor: Československo a vojensko-politické aspekty uvoľňovania medzinárodného napätia v Európe v druhej polovici 80. rokov (2. časť)	1/2014/44
BOGNÁR, Zalán: Najväčší tábor vojnových zajatcov na Slovensku so sovietskym strážením v Bratislave v roku 1945	3/2014/45
BRINDZA, Peter: Mestskí kapitáni Trenčína v storočí stavovských povstaní	1/2014/6
DOHNANEC, Tibor: Posledná víťazná bitka uhorskej revolúcie – bitka pri Komárne 3. augusta 1849 v zrkadle maďarskej historiografie	3/2014/6
GRAUS, Igor: Prvá svetová vojna z pohľadu faleristiky	4/2014/54
HORÁKOVÁ, Andrea: Stredoveké Uhorsko očami rytiera Bertranda de La Broquière	2/2014/6
KOVÁČ, Dušan: Vypuknutie prvej svetovej vojny: príčiny a zámienky	4/2014/29
KUCHARÍK, Juraj: Vybrané obdobia protitureckej obrany Bratislavy s dôrazom na mestské opevnenie	4/2014/6
LAINCZ, Eduard: Pomoc Slovákov poľskej kuriérskej službe cez okres Stará Ľubovňa v rokoch 1939 – 1944	2/2014/46
MEDVECKÝ, Matej: Civilná obrana na Slovensku počas normalizácie	3/2014/60
MURÁRIKOVÁ, Zdenka: Zbrojársky priemysel na Slovensku v tridsiatych rokoch 20. storočia	3/2014/23
PURDEK, Imrich: Metodologické a terminologické problémy výskumu vojenskej symboliky z aspektu heraldiky, faleristiky a vexilológie	2/2014/89
ROHÁČ, Peter: Indagines – záseky v obrannom systéme stredovekého Uhorska na území dnešného Slovenska	1/2014/6
SZEGHY, Gabriel: Od hlavného kapitána mesta až po vznik a vývoj policajného kapitanátu v Košiciach	2/2014/21
ŠTAIGL, Jan: Čs. armáda na Slovensku v kontexte medzinárodného a vnútropolitického vývoja 1989 – 1992 (náčrt problematiky) (1. časť)	1/2014/67
ŠTAIGL, Jan: Čs. armáda na Slovensku v kontexte medzinárodného a vnútropolitického vývoja 1989 – 1992 (náčrt problematiky). (2. časť)	2/2014/62
ZATKOVÁ, Jana: Hospodárske využitie dohodových zajatcov v rakúsko-uhorskej monarchii počas prvej svetovej vojny	4/2014/89

DOKUMENTY A MATERIÁLY

BABJÁK, Juraj: K problematike pomníkov padlým v prvej svetovej vojne na Slovensku	3/2014/78
GABÁNI, Viktor: Hlásenia spravodajského dôstojníka Ministerstvu národnej obrany počas oslobodzovania okolia Zvolena	3/2014/111
KRALČÁK, Peter: Zmeny v organizačnej štruktúre pracovného zboru po prijatí branného zákona v roku 1943 a jeho zánik	1/2014/99

MASKALÍK, Alex: Normalizačná „očista“ veliteľského zboru ČSĽA v rokoch 1968 – 1971	1/2014/122
MASKALÍK, Alex: Správa vojenskej kontrarozvedky o prípadoch „zneužitia“ síl a prostriedkov ČSĽA v augustových dňoch 1968	2/2014/12
MASKALÍK, Alex: Rehabilitácie v Československej armáde po novembri 1989	3/2014/129
MIČIANIK, Pavel: Michal Baláž – spomienky na prvú svetovú vojnu	4/2014/104
PEJS, Oldřich: Slovenští tankisté v polském tažení na podzim 1939	1/2014/88
ŠUMICHRASŤ, Peter: Keď rinčali zbrane, múzy nemlčali. Príbeh jedného nerealizovaného pamätníka	4/2014/151
ŠUMICHRASŤ, Peter: Letecká havária na Zadnom Gerlachu v hláseniach leteckého náhradného pluku 4	2/2014/101
ŠUMICHRASŤ, Peter: Neúspešný úlet nitrianskych mechanikov v júni 1939 do Poľska	3/2014/92
ŠUMICHRASŤ, Peter: „Slovenský príbeh“ juhoslovanských letcov v dokumentoch 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR (1944)	1/2014/112
TURIK, Radoslav – DROBNÁK, Martin: Významné vojnové cintoríny z prvej svetovej vojny na území severovýchodného Slovenska	4/2014/118

SPOMIENKY

SOKOLOVSKÝ, Leon: Spomienky na Slovenské národné povstanie	1/2014/140
--	------------

VOJENSKÉ MÚZEJNÍCTVO

BOLERÁZSKY, Andrej: Výstava „inter arma silent musae 1914-1918“ a prvá svetová vojna pohľadom múzejníka	4/2014/159
---	------------

RECENZIE

CLARK, Christopher. Náměsíčníci: Jak Evropa v roce 1914 dospěla k válce. (F. Vrábek)	3/2014/160
DECKER, Michael, J: The Byzantine art of war. (M. Meško)	4/2014/175
HORNE, John (ed.). A companion to World War I. (F. Vrábek)	4/2014/178
KOURA, Jan. Zápas o východní středomoří. Zahraniční politika Spojených států amerických vůči Řecku a Turecku v letech 1945-1953. (J. Drábek)	2/2014/150
MRVA, Ivan – SEGEŠ, Vladimír : Dejiny Uhorska a Slováci. (J. Chovanec)	3/2014/151
NIŽNANSKÝ, Eduard a kol.: Slovensko-nemecké vzťahy 1938 – 1941 v dokumentoch	
<i>I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR;</i>	
<i>II. Od vojny proti ZSSR po zánik Slovenskej republiky v roku 1945.</i> (M. Medvecký)	4/2014/191
SEGEŠ, Vladimír – ŠEĐOVÁ, Božena: <i>Pramene k vojenským dejinám Slovenska 1387 – 1526.</i> (P. Valachovič)	2/2014/148
SORBY, Karol R.: Arabský východ (1918 – 1945). (V. Bystrický)	3/2014/164
ZAŤKOVÁ, Jana: Zabudnutí vojaci. Zajatci v oblasti vojenského veliteľstva Bratislava 1914-1918. (I. Fialová)	3/2014/156
<i>Zlatá kniha Slovenska - jubilejný zborník.</i> (J. Chovanec)	4/2014/181

BIBLIOGRAFIA

ŠEĎOVÁ, Božena: Vojenská história Slovenska. Výberová bibliografia XIX. 2011. Výberová bibliografia. 1/2014/153

ANOTÁCIE, GLOSÝ

- BALÁŽ, Anton: Transporty nádeje. (B. Šeďová) 2/2014/157
- BENKO, J.: Bolševizmus medzi Východom a Západom (1900-1920). (L. Jančo) 2/2014/154
- BOHUNSKÝ, Juraj – PUHA, Karol: Dunajská flotila. História lodného parku od roku 1922. (B. Šeďová) 1/2014/179
- BRIX, J.: Černé brigády – milice italských fašistů 1944 – 1945. (B. Šeďová) 4/2014/196
- IVANTYŠINOVÁ, Tatiana – KODAJOVÁ, Daniela a kol.: Východná dilema strednej Európy. (L. Jančo) 2/2014/158
- JELÍNEK, Zdeněk: Operace Silver A. (L. Jančo) 1/2014/181
- JEŽEK, Martin – TROJAN, Pavel: Tak nám zabili Ferdinanda. (F. Vrábek) 3/2014/175
- KAŠIRIN, Vasilij Borisovič: Vzятие gory Makovka. (J. Kallo) 1/2014/176
- KOURA, J.: Zápas o východní Středomoří. Zahraniční politika Spojených států amerických vůči Řecku a Turecku v letech 1945-1953. (J. Drábik) 1/2014/185
- KOVÁŘ, Martin: Londýn. Kulturně-historický průvodce. (J. Drábik) 1/2014/185
- KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid a kol.: Vyjdeme v noci vo fackovom sprievode a rozsvietime svet. (E. Ondrušová) 1/2014/174
- LETZ, Róbert: Slovenské dejiny V. (1938-1945). (J. Bauerová) 1/2014/182
- MAJER, Petr: Generál Josef Šnejdárk opět na Těšínsku. (F. Vrábek) 1/2014/177
- MC MEEKING, Sean: Červenec 1914. (J. Zaťková) 3/2014/174
- MUDRÁK, A. – ČERVENKA, J.: Bojoval jsem za císaře pána. (J. Zaťková) 1/2014/175
- PAŽUROVÁ, Helena: Slovenský partizánsky zväzok Čapajev. (F. Vrábek) 4/2014/194
- RICHARD, Carl J.: Americká invaze do Ruska. (J. Zaťková) 2/2014/154
- RŽEVSKÁ, J.: Zápisky válečné tlumočnice. (L. Jančo) 2/2014/155
- SERAPIONOVA, Jelena P. (zodp. red.): Social'nyje posledstviya vojn i konfliktov XX veka. (F. Vrábek) 3/2014/167
- ŠMAHEL, František: Jan Hus. Život a dílo. (J. Zaťková) 4/2014/194
- Vlastenectvo ako pozitívna hodnota 21. storočia. (J. Chovanec) 3/2014/168
- WALTERS, Guy: Hon na válečné zločince. Jak nacističtí váleční zločinci utíkali a jak se po nich pátralo, aby mohli být postaveni před soud. (L. Jančo) 4/2014/197
- WESTWELL, J.: První světová válka den po dni. (F. Vrábek) 3/2014/172

KRONIKA

- Medzinárodná (rusko-slovenská) konferencia k 100. výročiu začiatku prvej svetovej vojny. (F. Vrábek) 3/2014/177
- Medzinárodná konferencia o vojenských dejinách. (M. Medvecký) 2/2014/161
- Medzinárodná konferencia k 70. výročiu Slovenského národného povstania. (F. Vrábek) 2/2014/163
- Seminár *Priatel'ia minulosti a strážcovia budúcnosti*. (J. Zaťková) 1/2014/186
- Vernisáž výstavy Prvá svetová vojna. (I. Fialová) 3/2014/179

UPOZORNENIE REDAKCIE

V záujme plynulého priebehu redakčných prác Vás prosíme o dodržiavanie určitých zásad pri písaní rukopisov.

Spôsob odovzdávania rukopisov

*Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúte, resp. posielajte zásadne v textových editoroch Word, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkládanie poznámok/ odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzhľadom na textom štúdie.** K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.*

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1800 znakov na stranu).

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690 (010197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy. Obsah, forma a štruktúra, máj 2012, je potrebné pri citáciách rešpektovať jej zásady (sú zjednotené s používaním citácií v iných časopisoch, ktoré sa pridržiavajú aj medzinárodného citovania). Za správnosť citovania (obsahovú i formálnu) zodpovedá autor príspevku, redakcia nebude do citácií zasahovať. Na uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56. ISBN 80-215-0149-9.

² PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121. ISBN 3 8577 01 203.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10. ISSN 1335-3314.

(pri cudzojazyčných zdrojoch uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: In *Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

⁴ DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85. ISBN 80-85794-08-X.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, Dušan et al.
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- pri odkaze na archívny prameň je potrebné uvádzať skratky: f. (nie fond)
šk. (ako škatuľa, nie krabica)
č. j. (s medzerou)
VHA Bratislava, f; pozri tiež PEJS, O...
Tamže, s. 8. (nie tamtiež)
- najfrekvencovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4/}

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať ISBN

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

AUTORI ČÍSLA

Bc. Juraj KUCHARÍK, Západná 11/27, 911 08 Trenčín

PhDr. Dušan KOVÁČ, DrSc., Historický ústav SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

PhDr. Igor GRAUS, PhD., Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica, Komenského 26, 974 00 Banská Bystrica

Mgr. Jana ZAŤKOVÁ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Pavel MIČIANIK, M.A., PhD., Univerzita Mateja Bela, Cesta na amfiteáter 1, 974 01 Banská Bystrica

Mgr. Martin DROBNÁK, Klub vojenskej histórie Beskydy, Hudcovce 105, 067 45 Topoľovka

PhDr. Radoslav TURIK, Klub vojenskej histórie Beskydy, Hudcovce 105, 067 45 Topoľovka

PhDr. Peter ŠUMICHRASŤ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Andrej BOLERÁZSKY, Balneologické múzeum Piešťany, Beethovenova 5, 921 01 Piešťany

Vojenská história 4/2014

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: Mgr. Martin Vydra – VYDRA & SYN

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Igor Graus, PhD., Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Peter Kralčák, PhD., PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., Mgr. Milan Vanga.

Medzinárodný redakčný kruh: pplk. Dr. Tibor Balla (Budapest), Dr. István Janek, PhD. (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. (Warszawa), Dr. László Szarka, CSc. (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Harold E. Raugh, Jr., PhD., U.S. Army V Corps (Wiesbaden), PhD. Dr. Martin Zückert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 6. novembra 2014

EV734/08

IČO vydavateľa: 00309591

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: ÚVŠP MO SR, OdVČ, OPČ, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Dobová pohľadnica trenčianskeho pešieho pluku 71 z roku 1917